

ΑΞΙΟΠΟΙΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

Η ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ R.O.C.K.
ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ | 2018 – 2020

www.rockproject.eu

ΑΘΗΝΑ
ΕΡΕΥΝΑ
ΑΝΑΠΤΥΞΗ
ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

RöCK

This project has received funding from
the European Union's Horizon 2020
research and innovation programme
under grant agreement No 730280.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

5

Ευάγγελος Βλάχος

Διευθύνων Σύμβουλος

Εταιρείας Ανάπτυξης & Τουριστικής Προβολής Αθηνών (ΕΑΤΑ)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

8

Η Αθήνα στο έργο R.O.C.K.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

10

Η Τεχνογνωσία της Αθήνας και οι Πρωτοβουλίες του δήμου Αθηναίων

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

16

Η Εμπειρία του Mentoring και η Διαπολιτισμική Ανταλλαγή

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

22

Τι κάναμε: Μελέτες Εφαρμογής του R.O.C.K. στην Αθήνα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

42

Τι μάθαμε

Συγγραφείς: Κατερίνα Γκουτζιούλη, Επιμελήτρια & Πολιτιστική Διαχειρίστρια, Σύμβουλος R.O.C.K., Δημοκρατικές Διαδικασίες Διαβούλευσης και Δρ Σοφία Χανδακά, Συνιδρύτρια CoMuseum & Επιμελήτρια Τμήματος Πολιτισμών του Κόσμου, Μουσείο Μπενάκη, Σύμβουλος R.O.C.K., Προσβασιμότητα στην Πολιτιστική Κληρονομιά

Μετάφραση: Βιργινία Μιχαήλ Μπούτση

Το παρόν τεύχος είναι αποτέλεσμα της συμμετοχής του δήμου Αθηναίων στο έργο R.O.C.K. Ο σχεδιασμός πραγματοποιήθηκε από τον Γιώργο Κωνσταντινίδη και η εκτύπωση σε 5.000 αντίτυπα από την Μ I ΕΡΤΑΓΟΝΟΝ ΜΟΝΟΠΡΟΣΩΠΗ ΙΚΕ.

rockproject.eu

develop.thisisathens.org

© Αθήνα 2020, Εταιρεία Ανάπτυξης & Τουριστικής Προβολής Αθηνών (ΕΑΤΑ)

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Με τη δέσμευση να επενδύσει στην αναγέννηση του αστικού τοπίου και να ικανοποιήσει την ανάγκη για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των Αθηναίων πολιτών, ο δήμος Αθηναίων συμμετείχε στο έργο R.O.C.K. ως Πόλη-Μοντέλο. Το R.O.C.K., από την αρχή της δράσης του, το 2018, αποτελεί την κινητήρια δύναμη αλλαγής για την Αθήνα, εστιάζοντας συγκεκριμένα στην ανάπτυξη δεξιοτήτων των τοπικών κοινοτήτων και των καλλιτεχνικών δημιουργιών και στην αναγέννηση των αστικών χώρων μέσα από την προαγωγή πολιτιστικών πρωτοβουλιών στην καρδιά του αστικού κέντρου, και πιο συγκεκριμένα στην Πλατεία Θεάτρου.

Χάρη στο έργο R.O.C.K., η Αθήνα έχει υποστηρίξει πληθώρα καινοτόμων πρωτοβουλιών και έχει μοιραστεί τις επιτυχημένες πρακτικές της με 31 μέλη-εταίρους του δικτύου από όλη την Ευρώπη, εδραιώνοντας, κατ' αυτό τον τρόπο, τις ευρωπαϊκές συνέργειές της. Παράλληλα δημιούργησε ένα ισχυρό τοπικό πολιτιστικό δίκτυο με τη συμμετοχή κορυφαίων εμπλεκόμενων αστικών φορέων όπως το Μουσείο Μπενάκη, η Πρεσβεία των Η.Π.Α. στην Αθήνα, η Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών και το Ίδρυμα Ωνάση, μεταξύ άλλων ιδρυμάτων, μουσείων, οργανισμών και τοπικών πρωτοβουλιών.

Την τελευταία τριετία, πάνω από 10.000 κάτοικοι έχουν επωφεληθεί από τη δραστηριότητα και τις δράσεις του R.O.C.K., με αποτέλεσμα το έργο να στεφθεί με απόλυτη επιτυχία, αφήνοντας, παράλληλα, στους Αθηναίους μια σημαντική παρακαταθήκη: τη δημιουργία ισχυρών συνεργειών, τόσο σε τοπικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, και τη σταδιακή ανάπτυξη εγκαταλελειμμένων αστικών γειτονιών, μέσα από πολιτιστικές δράσεις και τη συμμετοχή των τοπικών κοινοτήτων, αναδεικνύοντας την εξαιρετική προοπτική της Αθήνας να αναδειχθεί σε μια πόλη πιο φιλική, ανθεκτική και βιώσιμη στην καθημερινότητά της.

Ευάγγελος Βλάχος

Διευθύνων Σύμβουλος
Εταιρείας Ανάπτυξης & Τουριστικής Προβολής Αθηνών

“ Μέσα από το πρόγραμμα R.O.C.K., τα ιστορικά αστικά κέντρα μετατρέπονται σε ιδιότυπα εργαστήρια ανάδειξης του τρόπου με τον οποίο η πολιτιστική κληρονομιά μπορεί να λειτουργήσει ως ένας ιδιαίτερος και ισχυρός μηχανισμός αναγέννησης, βιώσιμης ανάπτυξης και οικονομικής άνθησης της πόλης. ”

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η ΑΘΗΝΑ ΣΤΟ ΕΡΓΟ R.O.C.K.

Πώς μπορούν οι πόλεις να αναπτύξουν νέες προσεγγίσεις ως προς την προσβασιμότητα στον πολιτισμό και την πολιτιστική κληρονομιά; Και πώς μπορούν να ανταποκριθούν στις σύγχρονες πολιτιστικές προκλήσεις έτσι ώστε να διαμορφώσουν νέες στρατηγικές;

Η Αθήνα είναι μια πόλη γεμάτη αντιφάσεις με πολλές διαφορετικές ταυτότητες και χαρακτηριστικά. Θεωρείται μια «δοξασμένη» πόλη, χάρη στην πλούσια πολιτιστική κληρονομιά και ιστορία της καθώς και μια διαρκώς μεταβαλλόμενη πόλη, λόγω της οικονομικής κρίσης της τελευταίας δεκαετίας. Επιπλέον, έγινε ένας διεθνής πολιτιστικός προορισμός μετά τη φιλοξενία μεγάλων πολιτιστικών διοργανώσεων, όπως η Documenta 14 (2017), η οποία προσέλκυσε το ενδιαφέρον διεθνών καλλιτεχνών και επαγγελματιών του πολιτισμού –και εν τέλει την παραμονή αυτών– λόγω του αυξανόμενου ενδιαφέροντος και της έμπνευσης που ασκεί μια πόλη σε κρίση. Κυρίως, όμως, η Αθήνα είναι μια πόλη, η οποία έχει επιδείξει **ανθεκτικότητα** και έχει διαμορφώσει πρόσφορο έδαφος για την ανάπτυξη της **πολιτιστικής και κοινωνικής καινοτομίας**.¹

Χάρη σε αυτά τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, ο ρόλος της Αθήνας ως **Πόλης-Μοντέλου** στο πλαίσιο του έργου R.O.C.K. αποδείχθηκε ιδιαίτερα σημαντικός, μέσα από την αξιοποίηση και την προσφορά της τεχνογνωσίας της με στόχο την ανάδειξη εναλλακτικών στρατηγικών και ιδεών καθώς και την καινοτόμα ανταπόκριση στις προκλήσεις και τις ανάγκες της πόλης. Για ποιον λόγο; «...Επειδή η Αθήνα έχει δώσει μεγάλη σημασία στην καινοτομία και στον τρόπο με τον οποίο μπορεί αυτή να βοηθήσει την τοπική κοινότητα να επιφέρει αλλαγές και να γίνει πιο ανοιχτή στα παγκόσμια ερεθίσματα».² Την τελευταία δεκαετία, η Αθήνα έχει κάνει ενεργό στροφή προς το πιο σημαντικό της κεφάλαιο: τους πολίτες της. Θεμελιώνοντας μια κουλτούρα εξωστρέφειας και συνεργασίας, η Αθήνα έχει αναπτύξει διαφορετικά προγράμματα, τα οποία ανταποκρίνονται στις ανάγκες της πόλης, με αρωγό τις τοπικές κοινότητες. Αυτή η στρατηγική συνεργασίας με τους πολίτες, η οποία έχει διεισδύσει σε πολλές πολιτικές πρακτικές της τοπικής αυτοδιοίκησης αναφορικά με τον πολιτισμό, τους δημόσιους χώρους, την εκπαίδευση, την ανάπτυξη της χρήσης ψηφιακών τεχνολογιών, τη βελτίωση της ποιότητας της ζωής στην πόλη, οδήγησε στην βράβευση και ανάδειξη της Αθήνας ως **Ευρωπαϊκής Πρωτεύουσας Καινοτομίας** για το 2018.³

Με την αναγέννηση των αστικών χώρων μέσα από τον πολιτισμό και την πολιτιστική κληρονομιά ως ένα από τα βασικά πεδία δράσης του έργου R.O.C.K., η Αθήνα συμμετείχε ως Πόλη-Μοντέλο με επίκεντρο την **Προσβασιμότητα στην Πολιτιστική Κληρονομιά** και τις **Δημοκρατικές Διαδικασίες Διαβούλευσης** (Cultural Heritage Accessibility and Democracy and Consultation Processes). Η Αθήνα μοιράστηκε τις επιτυχημένες πρακτικές, τα εργαλεία και τις στρατηγικές αστικού σχεδιασμού της, τα οποία συνετέλεσαν στην ομαλή και σταθερή αλλαγή του αστικού τοπίου, με την παράλληλη υποστήριξη τοπικών πρωτοβουλιών. Μεταξύ των επιτυχημένων πρακτικών, οι οποίες υπογραμμίζουν τη σημασία των μεθοδολογιών της συμμετοχής και συνεργασίας μέσα στον δήμο, συμπεριλαμβάνονται: η βραβευμένη **πλατφόρμα συνΑθηνά**, η οποία ιδρύθηκε το 2013 από την Αμαλία Ζέπου,⁴ πρώην Αντιδήμαρχο Κοινωνίας των Πολιτών και Καινοτομίας του δήμου Αθηναίων καθώς και η **Δημοτική Αγορά της Κυψέλης**⁵ την οποία διαχειρίζεται το δίκτυο Impact Hub Athens από το 2017. Και τα δύο παραδείγματα υποδηλώνουν την αλλαγή στη διαμόρφωση των πολιτικών πρακτικών του δήμου Αθηναίων, ενώ η μεθοδολογία του συνΑθηνά συνεχίζει να δοκιμάζεται στο περιβάλλον διαχείρισης πολλαπλών αστικών προκλήσεων, όπως η αντιμετώπιση της προσφυγικής κρίσης, οι εγκαταλελειμμένοι αστικοί χώροι και ο πολιτισμός. Ωστόσο, κατά τη διάρκεια του έργου R.O.C.K., η Αθήνα συνέχισε να εξελίσσει την προσέγγιση του «συν-σχεδιασμού μαζί με τους πολίτες» και εισήγαγε νέους τρόπους και πρακτικές συνεργασίας, καλώντας περισσότερους συμμετέχοντες και εμπλεκόμενους φορείς να συνεισφέρουν στη διαδικασία.

Ο πρωταρχικός ρόλος της Αθήνας στο έργο R.O.C.K. ήταν αυτός της Πόλης-Μοντέλου, όπως και οι πόλεις Κλουζ-Ναπόκα, Αϊντχόφεν, Λίβερπουλ, Λυόν, Τορίνο και Βιλνιους. Η Αθήνα ανέλαβε να παρέχει τεχνογνωσία και συμβουλές στρατηγικού σχεδιασμού σε τρεις άλλες πόλεις του δικτύου: τα Σκόπια, τη Λισαβόνα και τη Μπολόνια. Ωστόσο, αντιμετώπισε το έργο R.O.C.K. ως μια ευκαιρία να αξιολογήσει τα εργαλεία και τις μεθοδολογίες της, να τα επανεξετάσει και να επεκτείνει την εφαρμογή τους στην πόλη, εστιάζοντας στους τομείς του πολιτισμού και της πολιτιστικής κληρονομιάς. Βλέποντας εκ νέου, τη σημαντική αλλαγή που έχει σημειωθεί στην πρόσβαση στον πολιτισμό και την πολιτιστική κληρονομιά την τελευταία δεκαετία, η ομάδα του R.O.C.K. στην Αθήνα, με την καθοδήγηση του δήμου Αθηναίων και της Εταιρείας Ανάπτυξης και Τουριστικής Προβολής Αθηνών, αναζήτησε τρόπους ενίσχυσης του πολιτιστικού και πνευματικού κεφαλαίου της πόλης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

α_ Η ΤΕΧΝΟΓΝΩΣΙΑ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

Όταν η Αθήνα εντάχθηκε στο έργο R.O.C.K. το 2018, οι εμβληματικές πρωτοβουλίες του δήμου ήταν οι εξής: συνΑθηνά, Δημοτική Αγορά της Κυψέλης, Ανοιχτά Σχολεία, Athens Culture Net, Εργαστήριο ΠΟΙΩ – Maker Space, Athens Digital Lab, Social Dynamo και This is Athens-Polis.

Τέτοιες πρωτοβουλίες ενίσχυσαν τον χαρακτήρα της πόλης σε θέματα που αφορούν στην προσπάσιμότητα και τη δημιουργία νέων χώρων για διάδραση, συμμετοχή και διαπολιτισμικό διάλογο. **Η Αθήνα θέλησε να προωθήσει τις αξίες της ένταξης και της ενσωμάτωσης ως νέα ιδανικά για την πόλη.** Στην πρώτη γραμμή αυτής της αναδυόμενης ταυτότητας, βρισκόταν πλέον ο στόχος της πόλης να επενδύσει στην εικόνα της. Μια πληθώρα πολιτιστικών δράσεων άρχισαν να πραγματοποιούνται αναδεικνύοντας την Αθήνα, τόσο ως τοπικό αλλά και ως διεθνή προορισμό. Η πρόκληση που καλούσαν να αντιμετωπίσει η κρατική και η τοπική αυτοδιοίκηση ήταν η πιο ενεργή συνεργασία και των δύο με τους ανεπίσημους φορείς πολιτισμού, αστικού σχεδιασμού και ανάπτυξης της πόλης. Ο στόχος ήταν η ανάδειξη και η ενίσχυση μιας νέας γενιάς πολιτιστικής δράσης και ανταλλαγής -σύγχρονης, βελτιωμένης και υβριδικής- η οποία θα εκτείνεται πέρα από τα στενά όρια των παραδοσιακών αντιλήψεων για την πολιτιστική κληρονομιά και θα αποτελεί τη σύνθεση ενός νέου κράματος δράσεων αναγέννησης, δημιουργικότητας, κοινωνικής καινοτομίας, επιχειρηματικότητας και αλληλεγγύης.

Όλες οι παραπάνω πρωτοβουλίες οδήγησαν, αναπόφευκτα, σε σημαντικές προκλήσεις λαμβάνοντας υπ' όψιν την αλλαγή των διοικήσεων. Πολλές από αυτές τις πρωτοβουλίες βοήθησαν στη δημιουργία νέων τομέων στο πλαίσιο της τοπικής αυτοδιοίκησης, όπως ο τομέας της Κοινωνικής Καινοτομίας. Αυτοί οι νέοι τομείς, οι οποίοι εισήγαγαν συμμετοχικές μεθόδους στην αντιμετώπιση των προβλημάτων και μια νέα εργασιακή κουλτούρα στην τοπική αυτοδιοίκηση, έδωσαν χώρο στην εξέλιξη νέων προγραμμάτων αστικού σχεδιασμού και εισήγαγαν νέους τρόπους εργασίας για τους δημοτικούς υπαλλήλους.

Πιο συγκεκριμένα, τα πιο εμβληματικά παραδείγματα στο πλαίσιο του R.O.C.K., όπως η **πλατφόρμα συνΑθηνά** και **το μοντέλο της Δημοτικής Αγοράς της Κυψέλης** διερευνήθηκαν εις βάθος, όχι μόνο επειδή αποτέλεσαν μοντέλα επιτυχίας και σημείωσαν υψηλές αποδόσεις σε τοπικό επίπεδο, αλλά και επειδή θα μπορούσαν να έχουν διεθνή αντίκτυπο και να εφαρμοστούν σε διαφορετικά αστικά περιβάλλοντα. Επιπλέον, η ομάδα συνΑθηνά εργάζεται προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης της φωνής των κατοίκων και της οικοδόμησης εμπιστοσύνης: σε μια περίοδο κρίσης, αντί να συλλέγει προβλήματα, άρχισε να συλλέγει λύσεις φέρνοντας σε επαφή πολίτες με νέες ιδέες για την πόλη, με τον δήμο.⁶ Η εφαρμογή της μεθοδολογίας του **συνΑθηνά** οδήγησε στο μοντέλο της συνδιαχείρισης της Δημοτικής Αγοράς της Κυψέλης, ακολουθώντας μια διαδικασία

διαβούλευσης ως προς την υποστήριξη, τον σχεδιασμό και την προώθηση των πολιτιστικών δραστηριοτήτων μαζί με τις τοπικές κοινότητες. Για πρώτη φορά, **η συνδιαχείριση ενός δημοτικού κτηρίου** δόθηκε σε μια οργάνωση της κοινωνίας πολιτών, μια συνεργασία που διανύει σήμερα τον τρίτο χρόνο επιτυχούς λειτουργίας.

Η ίδια λογική εφαρμόστηκε και στο έργο R.O.C.K. με το επίκεντρο στραμμένο στην πρόσβαση στον πολιτισμό και στην αστική πολιτιστική κληρονομιά. Πέρα από τις οικονομικές δυσκολίες, η Αθήνα έχει βιώσει τεράστιες αλλαγές στην κοινωνική και πολιτιστική της ταυτότητα, κυρίως λόγω της εισροής μεταναστευτικών και προσφυγικών κυμάτων,

Testimonial

→ «Όταν ο Δήμος κάνει παρεμβάσεις σε δημόσιους χώρους, πρέπει να γνωρίζει ότι θα έρθει αντιμέτωπος με τα συναισθήματα και τις αντιδράσεις των πολιτών. Οι δημόσιοι χώροι είναι πολύπλοκοι και αποτελούν μια πλούσια πηγή καθημερινών εμπειριών. Μπορούν να αναδείξουν ή να υποβαθμίσουν την αστική ζωή.

Το όραμα του προγράμματος είναι η εμπλοκή όσο περισσότερων ανθρώπων γίνεται, η ανάδειξη της δυναμικής τους και η καλλιέργεια της συμμετοχής τους αξιοποιώντας το πνεύμα, τον χρόνο, την προσπάθεια και το ταλέντο τους. Τονίζουμε τη σημασία της ανάπτυξης νέων προγραμμάτων, σε συνεργασία με τον δήμο, τα οποία θα είναι χρήσιμα για τους κατοίκους, επειδή θα αποτελούν προϊόν των δικών τους πρωτοβουλιών. Ας μην περιμένει κανείς να γίνουν όλα σωστά από την αρχή. Οι καλύτεροι αστικοί χώροι προκύπτουν μέσα από τον πειραματισμό πάνω σε βραχυχρόνιες βελτιώσεις, οι οποίες μπορούν να δοκιμαστούν και να τελειοποιηθούν με το πέρασμα του χρόνου και αντικατοπτρίζουν τη δημιουργική δυναμική της κοινότητας που τους χρησιμοποιεί».

→ **Οριάννα Αντωναροπούλου**
Υπεύθυνη Έργου, This is Athens-Polis, 2017-2019

ειδικότερα την τελευταία πενταετία. Αυτή η νέα πραγματικότητα οδήγησε στην αναθεώρηση του τρόπου με τον οποίο μπορεί να βελτιωθεί η προσβασιμότητα στην πολιτιστική κληρονομιά και τις πολιτιστικές αξίες. Συνεπώς, κατά τη διάρκεια του R.O.C.K., η προσβασιμότητα επικεντρώθηκε στο πλαίσιο δημιουργίας ενός περιβάλλοντος διαπολιτισμικού διαλόγου, διάδρασης και συμμετοχής. Σε ένα πλαίσιο συχνών κοινωνικών εντάσεων, ο δήμος λειτούργησε με γνώμονα τις αρχές της προσβασιμότητας, της αφομοίωσης και της κοινωνικής συνοχής ώστε να προάγει νέους τρόπους συνεργασίας. Για παράδειγμα, όταν η Αθήνα επιλέχθηκε από την UNESCO ως Παγκόσμια Πρωτεύουσα Βιβλίου για το 2018, η πόλη επανασχεδίασε τις δραστηριότητές της βασισμένη σε διάφορες προτάσεις τοπικών, εκπαιδευτικών και πολιτιστικών κοινοτήτων.

Η μεθοδολογία της πλατφόρμας συνΑθηνά, με τη συλλογή προτάσεων και τη συμμετοχική δράση των κατοίκων, εφαρμόστηκε με στόχο την ενίσχυση του πολιτιστικού οικοσυστήματος της Αθήνας, υποστηρίζοντας διαφορετικούς αστικούς πολιτιστικούς οργανισμούς, πρωτοβουλίες που προϋπήρχαν και προετοιμάζαν το έδαφος για νέες συνεργασίες. Πιο συγκεκριμένα, σε τοπικό επίπεδο, η πλατφόρμα συνΑθηνά, μέσα από το πιλοτικό πρόγραμμα ένταξης **Curing the Limbo**,⁷ κάλεσε πολίτες και τοπικούς φορείς να συνδημιουργήσουν δράσεις για την πόλη σε συνεργασία με τον νεοεισερχόμενο προσφυγικό πληθυσμό της Αθήνας. Η συγκεκριμένη ενέργεια επεκτάθηκε σε όλη την πόλη και συνάδει με το όραμα και τις προτεραιότητες του δήμου για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής και την ενδυνάμωση των τοπικών δημοκρατικών πρακτικών, συμβάλλοντας στη δημιουργία της ταυτότητας της πόλης και διαμορφώνοντας το πλαίσιο και τα εργαλεία για την ανάδειξη πρωτοβουλιών.

Αυτή η προσέγγιση, επίσης, ανέδειξε ακόμα περισσότερο την εικόνα της Αθήνας ως μιας σύγχρονης, πολυμορφικής και ζωντανής πόλης, κοπίδας εμπειριών και ιστοριών, και προωθήθηκε από την κεντρική καμπάνια της Αθήνας **This is Athens**. Πιο συγκεκριμένα, ένα μέρος αυτής της καμπάνιας, το πιλοτικό πρόγραμμα **This is Athens-Polis** που καλούσε τους Αθηναίους κατοίκους και επαγγελματίες να αναπτύξουν τις δικές τους αστικές παρεμβάσεις και να συνδημιουργήσουν την ταυτότητα της πόλης, αποτέλεσε τη βάση επί της οποίας το έργο R.O.C.K. αναβάθμισε το μοντέλο του και υλοποίησε το **ViZ Lab**, ένα Εργαστήριο για τον Οπτικό Πολιτισμό, σε συνεργασία με την Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών και το Ίδρυμα Ωνάση, το οποίο στεγάζεται σε ένα παλιό κατάστημα σε επαναλειτουργία, σε μια από τις πλέον αμφιλεγόμενες περιοχές του κέντρου.

Με αφετηρία την πορεία προς την Ατζέντα 2030 και τη Νέα Αστική Ατζέντα (Habitat III), η Αθήνα αξιοποιεί τον πολιτισμό ως εφαλτήριο για τη βιώσιμη αστική ανάπτυξη. Η πολιτιστική κληρονομιά της –διαχρονική και σύγχρονη– συνθέτει το οικοσύστημα που εμπεριέχει την κοινωνική αλλαγή. «Όσο τα ιστορικά αστικά και φυσικά τοπία δίνουν στις κοινότητες μια αίσθηση του ανήκειν, η αστική κληρονομιά μπορεί να συνεισφέρει στη βιώσιμη ανάπτυξη μέσα από δημιουργικές στρατηγικές αστικής αναγέννησης και προσαρμοστικής επανάχρησης».⁸

β_ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΑΘΗΝΑΙΩΝ

συνΑθηνά

Αλλαγή στα μοντέλα κοινωνικής διοίκησης και στις συμμετοχικές μεθοδολογίες με την ενεργή συμμετοχή των πολιτών.

Η πρώτη συμμετοχική ψηφιακή πλατφόρμα του δήμου έχει συλλέξει πάνω από 3.900 δράσεις από τοπικές ομάδες πολιτών και διαθέτει ένα δίκτυο πάνω από 440 κοινοτικών ομάδων και υποστηρικτών. Η πλατφόρμα συνΑθηνά συλλέγει προτάσεις με στόχο τη βελτίωση των υπηρεσιών του δήμου και τον σχεδιασμό νέων με βάση τις ιδέες και τις πρωτοβουλίες των πολιτών. Η δράση ξεκίνησε το 2013.

Δημοτική Αγορά της Κυψέλης

Εισαγωγή νέων μοντέλων διοίκησης.

Η τοπική Μη Κερδοσκοπική Οργάνωση Impact Hub Athens, η οποία αποτελεί μέρος ενός μεγάλου διεθνούς δικτύου, διαχειρίζεται τη Δημοτική Αγορά της Κυψέλης από το 2017, έχοντας προσελκύσει πάνω από 10.000 επισκέπτες. Φιλοξενεί 12 κοινωνικές επιχειρήσεις, έχει διοργανώσει πάνω από 150 πολιτιστικές εκδηλώσεις, έχει δημιουργήσει ορχήστρα παιδιών από ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, έχει οργανώσει δεκάδες εκπαιδευτικά εργαστήρια και έχει αναπτύξει ένα ευρύ δίκτυο τοπικών υποστηρικτών. Η δράση ξεκίνησε το 2017.

Ανοιχτά Σχολεία

Υπογράμμιση της αξίας των συμμετοχικών μεθοδολογιών.

25 δημοτικά σχολικά κτήρια άνοιξαν τις πόρτες τους, μετά το πέρας του σχολικού ωραρίου, για να υποδεχτούν πάνω από 350 δραστηριότητες, οι οποίες διοργανώθηκαν από την τοπική κοινότητα. Η δράση ξεκίνησε το 2015 και ολοκληρώθηκε το 2019.

Athens Culture Net

Ανάδειξη της σημασίας των πολιτιστικών συνεργειών.

Πάνω από 50 μέλη-πολιτιστικά ιδρύματα της τοπικής κοινότητας συμμετέχουν σε ένα διαρκώς επεκτεινόμενο δίκτυο, το οποίο αποτελεί μια πρωτοβουλία που υλοποιήθηκε με την αποκλειστική χορηγία του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος. Η δράση ξεκίνησε το 2016.

Εργαστήριο ΠΟΙΩ, Makerspace δήμου Αθηναίων

Προώθηση της συμμετοχικής, τεχνολογικής ιδιοκατασκευής και της κουλτούρας του «ποιείν».

Μια δράση στο πλαίσιο του προγράμματος «Έτσι Μαθαίνω Καλύτερα», η οποία έχει υποδεχτεί ως τώρα 4.000 συμμετέχοντες, εκπαιδευτές και μαθητές και έχει πραγματοποιήσει την ανακαίνιση 24 σχολείων, μέσα από τη χρήση του Εργαστηρίου. Μια πρωτοβουλία με αποκλειστικό ιδρυτικό δωρητή το Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος και την επιστημονική ευθύνη του Εργαστηρίου Μεταβαλλόμενων Ευφύων Περιβαλλόντων (TUC TIE LAB) του Πολυτεχνείου Κρήτης και της δημοτικής εταιρείας μηχανογράφησης ΔΑΕΜ Α.Ε. Η δράση ξεκίνησε το 2017.

Athens Digital Lab

Εισαγωγή στη συμμετοχική έξυπνη καινοτομία.

Η πρώτη δημοτική «θερμοκοιτίδα» για έξυπνες αστικές λύσεις που αναπτύσσουν οι πολίτες. Μια πρωτοβουλία που δημιουργήθηκε με την αποκλειστική χορηγία του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος, τη συνεργασία του φορέα Athens Partnership και των εταιρειών τηλεφωνίας Cosmote και Nokia. Η δράση ξεκίνησε το 2017.

Social Dynamo

Ανάπτυξη δεξιοτήτων για την κοινωνία των πολιτών.

Πάνω από 300 ώρες δωρεάν καθοδήγησης (mentoring) και εργαστηρίων, για πάνω από 150 ομάδες της κοινωνίας πολιτών. Μια συνεργασία της πλατφόρμας συνΑθηνά του δήμου Αθηναίων και του Ιδρύματος Μποδοσάκη. Η δράση ξεκίνησε το 2015.

This is Athens-Polis

Εφαρμογή του συμμετοχικού σχεδιασμού της πόλης.

Ένα πρόγραμμα που διαχειρίστηκε η Εταιρεία Ανάπτυξης και Τουριστικής Προβολής Αθηνών στο πλαίσιο του προγράμματος αστικής ανάπτυξης και κοινωνικής συνοχής του δήμου Αθηναίων, με στόχο τη διερεύνηση νέων μορφών παρέμβασης στην πόλη, όπου τοπικές δημιουργικές ομάδες και κοινωνικές επιχειρήσεις συνδημιουργούν και συνθέτουν τη δημόσια σφαίρα. Μια πρωτοβουλία που χρηματοδοτήθηκε από τον δήμο Αθηναίων. Η δράση ξεκίνησε το 2017 και ολοκληρώθηκε το 2019.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

α_ Η ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΤΟΥ MENTORING

Στο πλαίσιο της εφαρμογής του έργου R.O.C.K. οι τρεις πόλεις, οι οποίες συνεργάστηκαν στενά με την Αθήνα είχαν τις εξής αντίστοιχες ανάγκες (βάσει του Πακέτου Εργασίας 1, δραστηριότητες 1.1 & 1.2):

Πόλεις – Αναπαραγωγείς (Replicator Cities)

ΜΠΟΛΟΝΙΑ

Όραμα

Η Μπολόνια είχε ως στόχο να μετατρέψει την πανεπιστημιούπολη, μέσα στο ιστορικό κέντρο της πόλης, σε βιώσιμη πολιτιστική και δημιουργική περιοχή μέσα από βελτιώσεις ως προς τους τομείς της ασφάλειας, της καταστολής κοινωνικών ταραχών και της προσέλκυσης επισκεπτών, τουριστών, επιχειρηματιών και ιδιωτικών επενδυτών, συγκεκριμένα:

- την ανάπτυξη συν-σχεδιασμένων, πολιτιστικών και βιώσιμων πρωτοβουλιών (πράσινη κινητικότητα, ζωντανά εργαστήρια) στην περιοχή,
- την αύξηση της ροής πεζών και της βραδείας κινητικότητας μέσα από νέες καλλιτεχνικές διαδρομές,
- την ανάδειξη των στοών με στόχο να αποτελέσουν μια μοναδική εμπειρία αστικού χώρου,
- την υιοθέτηση ψηφιακών και καινοτόμων λύσεων φωτισμού, προκειμένου να βελτιωθούν τα συστήματα επικοινωνίας και ανταλλαγής γνώσης.

ΛΙΣΑΒΟΝΑ

Η Λισαβόνα είχε ως στόχο να χρησιμοποιήσει τα μοναδικά πολυπολιτισμικά χαρακτηριστικά της προκειμένου να ενθαρρύνει συνεργατικές, συμμετοχικές και καινοτόμες πρωτοβουλίες, συγκεκριμένα:

- την επανάχρηση ιστορικών κτηρίων, πολιτιστικού εξοπλισμού και ανεκμετάλλευστων χώρων με υψηλή πολιτιστική δυναμική,
- την προσέλκυση νέων ταλέντων στην καλλιτεχνική βιομηχανία,
- την ανάπτυξη υποδομών Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας για την προώθηση συνεργειών,
- τη δημιουργία προγραμμάτων γεφύρωσης του χάσματος γενεών.

ΣΚΟΠΙΑ

Τα Σκόπια είχαν ως στόχο να μετατρέψουν την ιστορική περιοχή του μεσαιωνικού κάστρου σε έναν πολιτιστικό, γνωστικό και τεχνολογικό κόμβο, συγκεκριμένα:

- την προώθηση δημιουργικών πρακτικών χωρικού σχεδιασμού με τη χρήση ΤΠΕ σε δημόσιους χώρους, φέρνοντας σε επαφή διαφορετικούς εμπλεκόμενους φορείς μέσα από δημιουργικά, συνεργατικά «ζωντανά» εργαστήρια,
- την ανάπτυξη καινοτόμων εργασιακών και επιχειρηματικών μοντέλων βασιζόμενων στη συνεργατική και βιώσιμη οικονομία.

Αναφορικά με τους στόχους των τριών πόλεων, η Αθήνα πρόσφερε τη στήριξή της με την παροχή συμβουλευτικής και τεχνογνωσίας μέσα από επιτόπιες επισκέψεις και ανταλλαγές εργαλείων. Πιο συγκεκριμένα, στα Σκόπια, μετά από μια σειρά συναντήσεων διαβούλευσης και εργαστηρίων με την ομάδα της Αθήνας, αναμένεται η έναρξη, μέσα στο 2020, της κοινωνικής πλατφόρμας **Engage Skopje**, βασισμένης στην πλατφόρμα συνΑθηνά.⁹

β_ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΑΝΤΑΛΛΑΓΗ

Όταν η Αθήνα έλαβε μέρος στο έργο R.O.C.K. ως Πόλη-Μοντέλο, έγινε γρήγορα αντιληπτό από όλους τους εταίρους ότι οι ανησυχίες ήταν κοινές με τις άλλες πόλεις εταίρους, είτε Μοντέλα είτε Αναπαραγωγείς. Παρόμοιες ανησυχίες όπως: Πώς η πολιτική της τοπικής αυτοδιοίκησης συνδέεται και υποστηρίζεται από τις κρατικές πολιτικές πρακτικές και τα προγράμματα για τον πολιτισμό; Σε ποιο βαθμό ο δήμος εμπλέκεται στο τρίγωνο «δημόσιος τομέας-ιδιωτικός τομέας-άνθρωποι», επίσημα και ανεπίσημα; Πώς μπορεί κανείς να εξασφαλίσει σταθερές σχέσεις εμπιστοσύνης με εμπλεκόμενους φορείς σε ζητήματα προσβασιμότητας; Ποια είναι τα σχέδια δράσης για την ανάπτυξη και την ενίσχυση νέου κοινού; Ποιοι είναι οι μηχανισμοί αξιολόγησης στον πολιτισμό; Πώς μπορούμε να καταμετρήσουμε τον αντίκτυπο; Και πώς μπορεί μια πόλη να ενισχύσει τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ) και τις πολιτιστικές και δημιουργικές βιομηχανίες (ΠΔΒ) με στόχο **τη βελτίωση της τοπικής δημιουργικής οικονομίας;**

Οι περισσότερες πόλεις αναζήτησαν τρόπους να **συσπειρώσουν τις δυνάμεις τους και τις δεξιότητες τους** έτσι ώστε να οικοδομήσουν σχέσεις με διαφορετικούς εμπλεκόμενους φορείς και πολιτιστικούς παράγοντες, συνεισφέροντας με αυτόν τον τρόπο στην ανάπτυξη της προσβασιμότητας στον πολιτισμό σε τοπικό ή ευρύτερο επίπεδο. Οι πόλεις αυτές ήταν εφοδιασμένες με πολύτιμη εμπειρία και τεχνογνωσία και έγινε σύντομα σαφές ότι υπήρχε ένα ισχυρό πνευματικό κεφάλαιο που άξιζε τον κόπο να αξιοποιηθεί και να πολλαπλασιαστεί. Κατά συνέπεια, αν και στην αρχή, το έργο R.O.C.K. δεν είχε σχεδιαστεί έτσι ώστε να υλοποιούνται δράσεις από Πόλεις-Μοντέλα, ωστόσο έγινε τροποποίηση μετά τη συνάντηση των πόλεων-εταίρων στην Κλουζ-Ναπόκα (Ιούνιος 2018) με στόχο την προώθηση και τη διευκόλυνση της γόνιμης ανταλλαγής ιδεών και πρακτικών. Οι εταίροι Eurocities, ICLEI και URBASOFIA συντόνισαν και υποστήριξαν την αναδιοργάνωση των προτεραιοτήτων του έργου και παρακολούθησαν όλη τη διαδικασία.

Επιπλέον, μια σειρά εργαστηρίων γόνιμης ανταλλαγής ιδεών σε ομάδες άρχισε να υλοποιείται σε διάφορες πόλεις, έτσι ώστε τόσο οι Πόλεις-Μοντέλα όσο και οι Πόλεις-Αναπαραγωγείς να μπορούν να συλλέξουν νέες ιδέες για τη φάση της εφαρμογής του R.O.C.K. Οι στόχοι ήταν **η βελτίωση του τοπικού πλαισίου** καθώς και **η εξέλιξη και ο εμπλουτισμός των πρακτικών τους** αναφορικά με την πολιτιστική ανάπτυξη των πόλεων. Προτεραιότητα, ανάλογα με τις ανάγκες κάθε πόλης, δόθηκε σε θέματα και ιδέες σχετικά με α) τη διατήρηση της

ψηφιακής πολιτιστικής κληρονομιάς, β) την ταυτότητα της πόλης και την αφηγηματική εξιστόρηση, γ) την ανάπτυξη δεδομένων και τεχνολογικών υπηρεσιών για πολιτιστική χρήση, δ) την προσέγγιση πολλών εμπλεκόμενων φορέων και πολιτιστικών πρωτοβουλιών και ε) μια γενική κατεύθυνση για οριζόντια δημιουργία μαζί με τις κοινότητες. Η γόνιμη ανταλλαγή πρακτικών συμπεριλάμβανε: παροχή τεχνικών ανάπτυξης και ενδυνάμωσης νέου κοινού, εμπειρίες δημόσιων/ιδιωτικών και άλλων συνεργασιών, προσέγγιση νέου κοινού, συσχεδιασμός

ψηφιακών και φυσικών πλατφόρμων και εργαστηρίων, αναβάθμιση ήδη υπαρχόντων δικτύων, έτσι ώστε να διευρυνθεί η ιδέα της πολιτιστικής κληρονομιάς και να ανταποκρίνεται στις τρέχουσες αστικές και πολιτιστικές συζητήσεις.

Την ίδια στιγμή, το 2018, η Αθήνα μέσω του γραφείου Ανθεκτικότητας και Βιωσιμότητας του δήμου Αθηναίων και με την υποστήριξη του British Council διεξήγαγε μια έρευνα σχετικά με την ενσωμάτωση του πολιτισμού στη Στρατηγική Ανθεκτικότητας της Αθήνας.¹⁰ Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, «**μια ανοιχτή και ζωντανή πόλη**» ήταν το όραμα της «πολιτιστικής Αθήνας» και αυτά τα χαρακτηριστικά θα ήταν η κινητήριος δύναμη για τον συνδυασμό «ανοιχτών» μοντέλων διαχείρισης από τον δήμο και «ζωντανού» περιεχομένου και υπηρεσιών που ενεργοποιούν την πόλη από τις τοπικές πολιτιστικές κοινότητες. Προσδιορίστηκαν πέντε προτεραιότητες:

- 1** διασύνδεση και συνεργασία για τη βελτίωση της ανθεκτικότητας,
- 2** πολιτιστική ανάπτυξη σε γειτονίες της Αθήνας προωθώντας την ενσωμάτωση και τη δημιουργικότητα,
- 3** πρόταση νέων μοντέλων χρηματοδότησης στον πολιτιστικό τομέα,
- 4** διαχείριση πολιτιστικών δραστηριοτήτων και παρεμβάσεων σε δημόσιους χώρους,
- 5** επέκταση της στρατηγικής της Αθήνας ως φιλόξενου αστικού περιβάλλοντος για τους κατοίκους της και ως πολιτιστικού προορισμού για τους επισκέπτες.¹¹

Σε αυτό το πλαίσιο, ο Robert Palmer, εκπονητής της μελέτης, υπογράμμισε ότι: «**Ο πολιτισμός είναι η κινητήριος δύναμη για την κοινωνική διάσταση της ανθεκτικότητας ενδυναμώνοντας το κοινωνικό κεφάλαιο της πόλης**».¹² Με βάση αυτή την προσέγγιση και στο πλαίσιο των προτεραιοτήτων του δήμου, η ομάδα του R.O.C.K. στην Αθήνα προσπάθησε να εργαστεί πάνω στις παραπάνω προτεραιότητες σε τοπικό επίπεδο.

“ Η πολιτιστική κληρονομιά είναι κάτι πολύ περισσότερο από τα κτήρια -αποτελεί το οπλοστάσιο των πολιτιστικών πηγών, οι οποίες μαρτυρούν τη μοναδικότητα και την ιδιαιτερότητα ενός τόπου. Ο πολιτισμός βρίσκεται στον πυρήνα του δημιουργικού επαναπροσδιορισμού. Ο πολιτισμός, συνεπώς, αφορά στον τρόπο ζωής που αναπροσδιορίζεται σε καθημερινή βάση. ”

Charles Landry, *Η Δημιουργική Πόλη* (2008)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΤΙ ΚΑΝΑΜΕ: Μελέτη Εφαρμογής του R.O.C.K. στην Αθήνα

Σύμφωνα με το οριζόντιο πλαίσιο του έργου R.O.C.K. για την αστική ανάπτυξη μέσα από τον πολιτισμό και την πολιτιστική κληρονομιά, προέκυψαν διαφορετικά ερωτήματα, μεταξύ των οποίων και τα εξής: Πώς μπορεί ο δήμος Αθηναίων να στρέψει την προσοχή του στις σύγχρονες πολιτιστικές ανάγκες της πόλης και, κατά συνέπεια, στις διεθνείς πολιτιστικές κοινότητες; Πώς θα ενισχύσουμε τις πολιτιστικές συνέργειες για την πόλη; Πώς μπορεί ο δήμος να μεθοδεύσει και να υποστηρίξει ένα πολιτιστικό οικοσύστημα από το οποίο όλοι μπορούν να επωφεληθούν; Πώς μπορεί μια πόλη να επενδύσει στην αστική πολιτιστική κληρονομιά της; Και τέλος, πώς μπορεί μια πόλη να αναπτύσσει και να παρακολουθεί τις πολιτιστικές στρατηγικές και συνέργειές της, διατηρώντας παράλληλα την ευελιξία της κάθε φορά που αλλάζει το πλαίσιο της τοπικής αυτοδιοίκησης;

Βλέποντας τον δήμο ως έναν ανοικτό φορέα στην εμπειρία και στη μόρφωση και ακολουθώντας την αρχή «μαθαίνοντας μέσα από τη δοκιμή και μέσα από την πράξη», το όραμα του R.O.C.K. διαμορφώθηκε με τέτοιο τρόπο ώστε να ενισχύει τις δράσεις που πραγματοποιούνταν παράλληλα στον δήμο Αθηναίων. Η βασική προσέγγιση ήταν **να ενώσουμε το νήμα** μεταξύ των πολιτιστικών και δημιουργικών προγραμμάτων που πραγματοποιούνταν ήδη από τον δήμο και των ανεξάρτητων πολιτιστικών προγραμμάτων που συνέβαιναν στην πόλη, έτσι ώστε ο πολιτιστικός αντίκτυπος να είναι πιο ουσιαστικός. Δοκιμάζοντας τη μεθοδολογία του συνΑθηνά στον τομέα του πολιτισμού, μοιραστήκαμε την τεχνογνωσία μας με ήδη υπάρχουσες συμμετοχικές πρωτοβουλίες του δήμου (This is Athens-Polis, Social Dynamo, Athens Culture Net, κ.ά.). Αντιστοίχως, αξιοποιήσαμε τις σχέσεις μας με άλλους ισχυρούς πολιτιστικούς και μορφωτικούς φορείς μεταξύ των οποίων τους: Μουσείο Μπενάκη, Ίδρυμα Μποδοσάκη, Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών, Ίδρυμα Γνώση, Πρεσβεία των Η.Π.Α. στην Αθήνα και το British Council. Τέλος, λαμβάνοντας υπ' όψιν τη μελέτη «Athens City Resilience through Culture», προσπαθήσαμε να αναπτύξουμε ένα αποκλειστικό πολιτιστικό σχέδιο δράσης του R.O.C.K. για την πόλη.

© Zoran Shekerov

© Social Dynamo

© City Lab

Πρώτη Στάση

Μουσείο Μπενάκη / Πειραιώς 138
Αθήνα

Museum World Café:

Δημιουργώντας Συνέργειες για Επαγγελματίες
του Πολιτισμού

ΠΟΤΕ

Νοέμβριος 2018

ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΟΙ ΦΟΡΕΙΣ

Μουσείο Μπενάκη, Πρεσβεία των Η.Π.Α., British Council, R.O.C.K.,
Εταιρεία Ανάπτυξης & Τουριστικής Προβολής Αθηνών – R.O.C.K., Γραφείο
Ανθεκτικότητας και Βιωσιμότητας του δήμου Αθηναίων

ΟΜΑΔΕΣ ΣΤΟΧΟΙ

Επαγγελματίες του πολιτισμού και της κοινωνίας των πολιτών, επικεφαλής
ανεπίσημων ομάδων, ιδιωτικοί και δημόσιοι εμπλεκόμενοι φορείς, επιχειρήσεις
και οργανισμοί ενεργοί στο πεδίο του πολιτισμού, κοινότητες Μουσείου
Μπενάκη και του ετήσιου Συνεδρίου για τα Μουσεία, Δίκτυο Επαγγελματιών
Πολιτισμού του British Council, κοινότητες συνΑθηνά, τοπική πολιτιστική
κοινότητα R.O.C.K. και κοινότητες του Social Dynamo

ΠΙΛΟΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ

Εντοπισμός των κύριων δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι επαγγελματίες του
πολιτισμού, ιδέες και προτάσεις που θα οδηγήσουν σε ζωτικές και βιώσιμες
συνέργειες στον πολιτιστικό τομέα της Αθήνας

Η εκδήλωση Museum World Café πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του συνεδρίου «Συν-Μουσείο» στο Μουσείο Μπενάκη / Πειραιώς 138, στις 29 Νοεμβρίου 2018, μια συνδιοργάνωση του Μουσείου Μπενάκη, της Πρεσβείας των Η.Π.Α. στην Ελλάδα και του British Council, και αποτέλεσε μέρος του προγράμματος R.O.C.K. Συγκέντρωσε περίπου 100 επαγγελματίες του πολιτισμού, με στόχο να ενθαρρύνει τον διάλογο και να προάγει την ανταλλαγή ιδεών επί των θεμάτων της συνεργασίας και της κοινής αξιοποίησης των πόρων μέσα και έξω από το πολιτιστικό οικοσύστημα της Αθήνας. Η εκδήλωση βασίστηκε στις προτάσεις της πρόσφατης έκθεσης «Athens City Resilience Through Culture» (ACRS, Ανθεκτικότητα της Αθήνας Μέσω του Πολιτισμού), ως αποτέλεσμα της συνεργασίας μεταξύ του British Council, του προγράμματος «100 Ανθεκτικές Πόλεις» και του Γραφείου Ανθεκτικότητας και Βιωσιμότητας του δήμου Αθηναίων.

Με αφετηρία τη μεθοδολογία του World Café, οι συμμετέχοντες είχαν την ευκαιρία να σχηματίσουν μικρότερες ομάδες και να διαλέξουν μία από τις πέντε θεματικές των συζητήσεων όπως: Κοινοτικές

© Photo Press: Θεωδωρής και Αθανάσιος Αναγνωστόπουλος

Testimonial

→ «Το Museum World Café προσέλκυσε, ιδιαιτέρως, το ενδιαφέρον διαφορετικών εμπλεκόμενων φορέων και ξεπέρασε τις προσδοκίες μας, ως διοργανωτές. Φιλοξενήσαμε επαγγελματίες από πεδία, τα οποία δεν είχαν καμία προηγούμενη σχέση με τον μουσειακό κόσμο, από ομάδες ακτιβιστών μέχρι εταιρικά στελέχη κοινωνικής ευθύνης. Η δύναμη της προσέγγισης του World Café ήταν προφανής από τα πρώτα λεπτά της εκδήλωσης, καθώς οι συμμετέχοντες άρχισαν να συνεργάζονται στενά ώστε να επιτύχουν πρακτικές λύσεις και συνέργειες. Η έκθεση ACRS και οι συστάσεις για το R.O.C.K. παρείχαν ένα πολύ χρήσιμο πλαίσιο στους συντονιστές της εκδήλωσης, μέσα στο οποίο καθοδήγησαν τους συμμετέχοντες καθ' όλη τη διαδικασία. Η Σοφία Χανδακά, ως γενική συντονίστρια, κατάφερε να ενισχύσει την όσμωση απόψεων, ιδεών και προθέσεων, μέσα από την προπαρασκευαστική εργασία και το υλικό που παρασχέθηκε σε συντονιστές και συμμετέχοντες. Στο σύνολό του, το Museum World Café υπήρξε ένα αποτελεσματικό πείραμα, το οποίο καλλιέργησε τη συνεργασία και την ευρύτερη δικτύωση μέσα στο πολιτιστικό και αστικό κοινωνικό οικοσύστημα της Αθήνας».

→ **Ελένη Αλεξάκη**
Σύμβουλος Πολιτιστικών και Εκπαιδευτικών
Προγραμμάτων, Γραφείο Δημοσίων Υποθέσεων, Πρεσβεία
Η.Π.Α. στην Αθήνα

Συνέργειες, Συνέργειες μεταξύ Δημιουργών και Επιμελητών, Συνέργειες Εκπαίδευσης και Ανάπτυξης Δεξιοτήτων, Επιχειρηματικές Συνέργειες και Συνέργειες Δημόσιων/Ιδιωτικών Φορέων και Διατομεακές Συνέργειες.

Με την υποστήριξη των ομιλητών του συνεδρίου, ως αρχηγών ομάδων και μέντορων, καθώς και με τη συμμετοχή πέντε έμπειρων επαγγελματιών από την πολιτιστική σκηνή της Αθήνας, οι οποίοι πραγματοποίησαν συνδετικές συζητήσεις (anchors), κάθε ομάδα είχε την ευκαιρία να ανταλλάξει εμπειρίες και πρωτοβουλίες και να προτείνει συγκεκριμένες προτάσεις για συνέργειες. Στόχος ήταν να επιτευχθούν αποτελέσματα ξεκάθαρα, απτά και πρόσφορα για δράση.

Κατά τη διάρκεια της εκδήλωσης, όλοι οι συμμετέχοντες μοιράστηκαν τις ιστορίες τους και την άποψή τους, κάνοντας μια συνοπτική παρουσίαση των προβλημάτων, των δυσκολιών και του θετικού προσήμου στον τομέα του πολιτισμού για την Αθήνα.

© Photo Press: Θεόδωρος και Αθανάσιος Αναγνωστόπουλος

Επιπλέον, μέντορες και συνδεδετικοί ομιλητές συντόνισαν τις συζητήσεις των ομάδων προκειμένου να φέρουν στην επιφάνεια τα πρώτα αποτελέσματα, και τις προτάσεις που θα μπορούσαν να αποτελέσουν το εφαλτήριο για έναν κύκλο συνεργειών. Στο τέλος της εκδήλωσης, εκπρόσωποι από κάθε θεματική ομάδα πήραν το βήμα και παρουσίασαν τις ιδέες τους για μελλοντική δράση.

Ανακεφαλαιώνοντας τις δυσκολίες και τις ευκαιρίες που παρουσιάστηκαν από τους συμμετέχοντες, μπορούμε να καταλήξουμε στα πρώτα αποτελέσματα:

1

Η προσβασιμότητα στον πολιτισμό είναι ζωτικής σημασίας. Τα Μουσεία μπορούν να αποτελέσουν χώρους κοινωνικής και κοινοτικής δράσης, οι οποίοι μπορούν να φιλοξενούν περισσότερες πολιτιστικές δραστηριότητες από κοινωνικούς φορείς της πόλης. Οι καλλιτέχνες είναι οι βασικοί διαμεσολαβητές.

2

Είναι σημαντική η καλύτερη επικοινωνία, η οποία οδηγεί σε ένα κοινό όραμα.

3

Είναι απαραίτητη η διαμόρφωση εκπαιδευτικών στρατηγικών, οι οποίες θα μπορούν να εφαρμοστούν σε διαφορετικές κοινότητες.

4

Είναι χρήσιμος ο σχεδιασμός προγραμμάτων ανάπτυξης δεξιοτήτων για επαγγελματίες του πολιτισμού ώστε να επιτραπεί η δημιουργία νέων οικονομικών μοντέλων και συνεργασιών με δημόσιους οργανισμούς επί ίσοις όροις.

5

Θα ήταν πολύ ωφέλιμη η δημιουργία ενός «φορέα» διαμεσολάβησης (κράτος, δήμος, πολιτιστικοί οργανισμοί ή ομάδα ειδικών του πολιτισμού), ο οποίος θα συνδέει διαφορετικές πολιτιστικές προσπάθειες και θα διευκολύνει τις συνέργειες μεταξύ τους.

→ «Η εκδήλωση Museum World Café υπογράμμισε την ανάγκη για περισσότερες ανοιχτές διατηρηματικές συνεργασίες μεταξύ των βασικών φορέων του πολιτιστικού οικοσυστήματος της Ελλάδας. Εμπνευσμένη από την έκθεση ACRS, μια ανάθεση του British Council σε συνεργασία με το δίκτυο 100 Ανθεκτικές Πόλεις, ανέδειξε την ανάγκη για μια πιο δομημένη, πολιτιστικά ευαίσθητη προσέγγιση αστικής ανάπτυξης και επισήμανε τη σημασία του πολιτισμού ως μοχλού επιτάχυνσης της κοινωνικής διάστασης της ανθεκτικότητας. Η εκδήλωση Museum World Café ήταν απόλυτα συνυφασμένη με το περιεχόμενο του συνεδρίου 'Συν-Μουσείο'. Λειτουργήσε συμπληρωματικά και έθεσε προβληματισμούς και ερωτήματα, τα οποία είχαν υποτιμηθεί ή δεν είχαν επαρκώς αναλυθεί στο παρελθόν. Η πολύ ανοιχτή και διαλεκτική φύση της εκδήλωσης παρείχε χρήσιμες και αποκαλυπτικές διαπιστώσεις σε σχέση με την υποδομή της πόλης, καθώς και την πολύτιμη χαρτογράφηση των ανεξάρτητων και κοινοτικών καλλιτεχνικών πρωτοβουλιών και των βασικών πολιτιστικών φορέων της πόλης».

→ **Μαρία Παπαϊωάννου**
Arts Manager, British Council

Δεύτερη Στάση

Σεράφειο
δήμου Αθηναίων

Ενισχύοντας τον Πολιτισμό:

Εργαστήρια Ενδυνάμωσης για την Πολιτιστική Κοινότητα της Πόλης

ΠΟΤΕ	Μάιος – Ιούνιος 2019
ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΟΙ ΦΟΡΕΙΣ	Δήμος Αθηναίων – συνΑθηνά, Ίδρυμα Μποδοσάκη – Social Dynamo, πολιτιστική Κοινότητα Αθήνας, εκπαιδευτές εργαστηρίων, Εταιρεία Ανάπτυξης & Τουριστικής Προβολής Αθηνών – R.O.C.K.
ΟΜΑΔΕΣ ΣΤΟΧΟΙ	Επαγγελματίες του πολιτισμού και ανεπίσημες ομάδες, κοινότητες συνΑθηνά, τοπική πολιτιστική κοινότητα R.O.C.K. και κοινότητες Social Dynamo
ΠΙΛΟΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ	Ανάπτυξη δεξιοτήτων, ενίσχυση του πολιτιστικού κεφαλαίου της πόλης

Τα **εργαστήρια** για την τοπική πολιτιστική κοινότητα, με δωρεάν πρόσβαση στους ενδιαφερόμενους, εστίασαν στην ανάπτυξη διαπροσωπικών και επαγγελματικών δεξιοτήτων σε νέους επαγγελματίες του πολιτισμού και ο συντονισμός τους πραγματοποιήθηκε από έμπειρους εκπαιδευτές. Στόχος της σειράς των εργαστηρίων ήταν η ενίσχυση του πολιτιστικού κεφαλαίου της πόλης και η ενεργοποίηση της συνεργασίας και της διασύνδεσης μεταξύ των νεοεμφανιζόμενων και των καθιερωμένων πολιτιστικών φορέων. Επικεντρώθηκαν σε τρεις βασικές θεματικές:

- α) Όραμα – Αποστολή – Στόχος**
- β) Καμβάς Επιχειρηματικού Μοντέλου**
- γ) Συγγραφή Προτάσεων Χρηματοδότησης & Εξεύρεσης Πόρων**

Μέσα από αυτές τις βασικές θεματικές, στοχεύσαμε να διερευνήσουμε τις δυσκολίες και τα πρακτικά ζητήματα που ενδεχομένως να αντιμετωπίζουν οι τοπικές πολιτιστικές κοινότητες. Πιο συγκεκριμένα, οι εκπαιδευτές εστίασαν στα εξής: την περιγραφή, την αξιολόγηση και τη βελτίωση των τρεχόντων επιχειρησιακών σχεδίων, το επικοινωνιακό σχέδιο και τις στρατηγικές μάρκετινγκ, την εξεύρεση πόρων και τη μεθοδική χρήση τους. Επιπλέον, ανέλυσαν τον αντίκτυπο της πολιτιστικής δράσης και την αναβάθμισή της, την ανάπτυξη νέου κοινού, την επέκταση των πολιτιστικών πρωτοβουλιών με στόχο ένα ευρύτερο κοινό, τον εμπλουτισμό των πολιτιστικών συνεργειών και, τελευταίο κι εξίσου σημαντικό, την ανταλλαγή της τεχνογνωσίας. Σε γενικές γραμμές, στο επίκεντρο ήταν η εκμάθηση του τρόπου δημιουργίας βιώσιμων και ανθεκτικών πολιτιστικών οργανισμών και δραστηριοτήτων που ενισχύουν την πολιτιστική ταυτότητα της Αθήνας.¹³

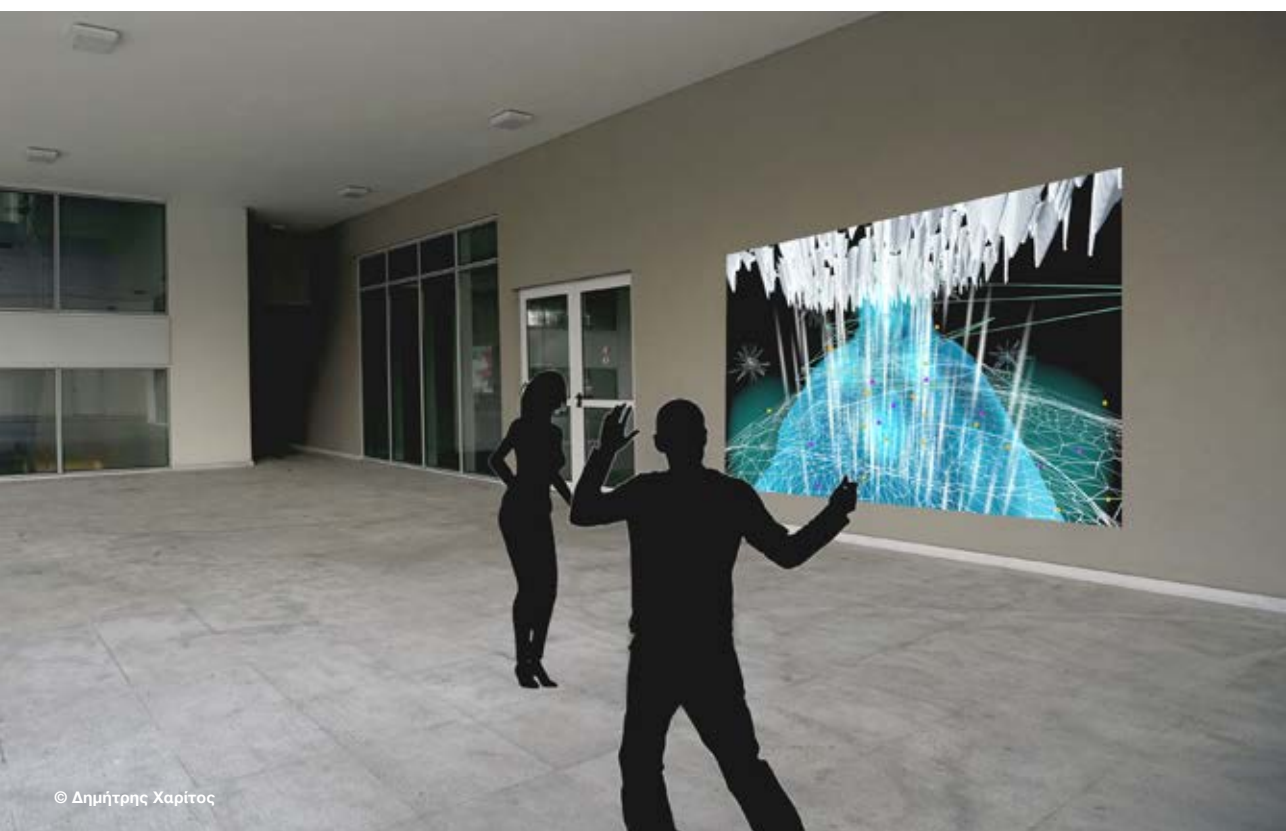
Testimonial

→ «Η συμμετοχή μας στο R.O.C.K. μάς έδωσε τη δυνατότητα να επεκτείνουμε τις δραστηριότητες της ανάπτυξης δεξιοτήτων στον τομέα του πολιτιστικού σχεδιασμού και της διαμόρφωσης της πόλης, ενός τομέα ο οποίος συχνά στερείται τέτοιων ευκαιριών οργανωτικής ανάπτυξης. Μας εντυπωσίασε η έμπνευση και η φρεσκάδα των πολιτιστικών φορέων, καθώς και η πολυμορφικότητα ενός τέτοιου οικοσυστήματος στην Αθήνα. Μέσα από τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες, τις οποίες προσφέραμε, σχετικά με την στρατηγική, τον επιχειρησιακό σχεδιασμό και τη συγκέντρωση πόρων, ελπίζουμε ότι συνεισφέραμε στην αποσαφήνιση του οράματος, της αποστολής και των στόχων όλων αυτών των πρωτοβουλιών, στην ανάπτυξη μιας επιχειρησιακής ιδέας –σημαντικής για τη βιωσιμότητα κάθε εγχειρήματος– ανταλλάσσοντας, ταυτόχρονα, πρακτικά εργαλεία χρηματοδότησης που απευθύνονται στον πολιτιστικό τομέα. Από τη στιγμή όπου η επιτυχής διαμόρφωση μιας πόλης αποτελεί, εξ ορισμού, μια συμμετοχική διαδικασία, θεωρούμε ότι η ανάπτυξη δεξιοτήτων παίζει ζωτικό ρόλο στην υποστήριξη των πολιτιστικών φορέων ώστε να ωριμάσουν, να γίνουν πιο εξωστρεφείς και να συνεργάζονται πιο ενεργά με τις τοπικές κοινότητες».

→ **Ράνια Ελ Αμπάου**
Διαχειρίστρια Social Dynamo

Σεράφειο
δήμου Αθηναίων

→ **ATHsENSE_urban.data.lab:**
Δημόσια Καλλιτεχνική Ψηφιακή Εγκατάσταση

© Δημήτρης Χαρίτος

ΠΟΤΕ

Φεβρουάριος 2020 – σήμερα

ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΟΙ ΦΟΡΕΙΣ

Δήμος Αθηναίων, Εταιρεία Ανάπτυξης & Τουριστικής Προβολής Αθηνών, This is Athens-Polis, R.O.C.K., Spatial Media Research Group, Τμήμα Επικοινωνίας και Μ.Μ.Ε. Πανεπιστημίου Αθηνών, κοινότητες Σεραφείου

ΟΜΑΔΕΣ ΣΤΟΧΟΙ

Κάτοικοι και επισκέπτες Αθηνών, καλλιτέχνες, σχεδιαστές, αρχιτέκτονες, επαγγελματίες του πολιτισμού, ανεπίσημες πρωτοβουλίες, τοπικές πολιτιστικές κοινότητες R.O.C.K., φοιτητές Καλών Τεχνών, Αρχιτεκτονικής & Σχεδίου, μέλη του Athens Culture Net

ΠΙΛΟΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ

Ενίσχυση του δημιουργικού κεφαλαίου της πόλης, ενσωμάτωση των καλλιτεχνικών έργων σε δημόσια κτήρια

Το ATHsENSE urban.data.lab¹⁴ είναι μια πολυαισθητηριακή ψηφιακή καλλιτεχνική εγκατάσταση που δημιούργησε η ομάδα Spatial Media Research Group. Η εγκατάσταση διερευνά την έννοια της έξυπνης πόλης και το ψηφιακό αποτύπωμα των ανθρώπων. Σετ αισθητήρων έχουν τοποθετηθεί σε όλη την πόλη ώστε να συλλέξουν τις ροές αστικών δεδομένων: επίπεδα θορύβων, ατμοσφαιρική ρύπανση, θερμοκρασία, φωτεινότητα και υγρασία. Η εγκατάσταση μεταφράζει τα δεδομένα σε οπτικές, ηχητικές και κιναισθητικές εμπειρίες σε τέσσερα διαφορετικά σημεία μέσα στο συγκρότημα του Σεραφείου. Κάτοικοι και επισκέπτες της Αθήνας έχουν τη δυνατότητα να συμμετέχουν στην εξέλιξη του έργου λειτουργώντας ως άνθρωποι αισθητήρες, εκφράζοντας τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους χρησιμοποιώντας την αντίστοιχη διαδικτυακή εφαρμογή ATHsENSE. Η ροή των δεδομένων αποτελεί το πρωτογενές υλικό αυτής της καλλιτεχνικής εγκατάστασης, καταγράφοντας την αστική εμπειρία της Αθήνας σε πραγματικό χρόνο.

Όλα τα στοιχεία παρουσιάζονται σε πραγματικό χρόνο στο κτήριο του Σεραφείου, δημιουργώντας ένα νέο αφηγηματικό ιστό για την Αθήνα. Επισκέπτες και κάτοικοι της πόλης καλούνται να μοιραστούν την εμπειρία τους και να συν-δημιουργήσουν την ταυτότητα της πόλης. Το **ATHsENSE urban.data.lab** στοχεύει να αναπτύξει μια σειρά από καλλιτεχνικά και εκπαιδευτικά εργαστήρια βασισμένα στην τέχνη και την τεχνολογία, τα οποία θα απευθύνονται στις τοπικές δημιουργικές κοινότητες.

Η δημόσια καλλιτεχνική εγκατάσταση φιλοδοξεί: **α)** να αναδείξει την κοινωνική ευαισθησία σε σχέση με τον αντίκτυπο των ψηφιακών τεχνολογιών στην καθημερινή ζωή, **β)** να υπογραμμίσει τη σημασία των καλλιτεχνικών έργων ως ένα ζωτικό κομμάτι της αστικής ανάπτυξης και αρχιτεκτονικής, **γ)** να ενθαρρύνει δημιουργικές κοινότητες να παράγουν καινοτόμα προγράμματα, **δ)** να επεκτείνει την ανάπτυξη νέου κοινού σε προγράμματα που σχετίζονται με την τέχνη και την τεχνολογία, και **ε)** να δημιουργήσει νέες εμπειρίες μέσα στην πόλη.

Testimonial

«Ο βασικός στόχος της καλλιτεχνικής εγκατάστασης ATHsENSE είναι ο δημιουργικός πειραματισμός και η διερεύνηση καινοτόμων μορφών πολύ-αισθητηριακών αναπαραστάσεων, ώστε να δημιουργήσει ένα περιβάλλον, μια περιβαλλοντική σύνθεση στο Σεράφειο, η οποία μεταφράζει, όχι ιδιαίτερα ευδιάκριτες, περιβαλλοντικές συνθήκες σε πολύ-αισθητηριακά ερεθίσματα, παρέχοντας την εμπειρία της συμμετοχής στους επισκέπτες του κτηρίου. Συνεπώς, αφηρημένα αστικά δεδομένα, γίνονται αντιληπτά. Η καλλιτεχνική εγκατάσταση ATHsENSE υποστηρίζει τη διάδραση με κατοίκους, οι οποίοι επιθυμούν να αποκτήσουν βιωματική εμπειρία με τη δράση από μακριά. Συγκεκριμένα, οι κάτοικοι μπορούν να συνεισφέρουν ενεργά στη συλλογή δεδομένων και, ακολούθως, στη διαμόρφωση του καλλιτεχνικού έργου, απαντώντας στη διαδικτυακή εφαρμογή ATHsENSE».

Spatial Media Research Group
Καλλιτεχνική ομάδα ATHsENSE

Τρίτη Στάση

Πλατεία Θεάτρου → ViZ Εργαστήριο για τον Οπτικό Πολιτισμό
Αθήνα

© ViZ Lab

ΠΟΤΕ	Μέσα Οκτωβρίου 2019 – σήμερα
ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΟΙ ΦΟΡΕΙΣ	Δήμος Αθηναίων, Εταιρεία Ανάπτυξης & Τουριστικής Προβολής Αθηνών, R.O.C.K., This is Athens-Polis, Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών, Ίδρυμα Ωνάση
ΟΜΑΔΕΣ ΣΤΟΧΟΙ	Φοιτητές Καλών Τεχνών, πολιτιστική και καλλιτεχνική κοινότητα της Αθήνας, τοπική κοινότητα R.O.C.K., κάτοικοι και επισκέπτες Αθηνών
ΠΙΛΟΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ	Ενίσχυση του πολιτιστικού πυρήνα της πόλης, δημιουργία νέων χώρων τέχνης και πολιτισμού, δημιουργία αισθήματος ασφαλείας στην πόλη προσελκύοντας κοινό σε υποβαθμισμένες περιοχές του αστικού κέντρου, διαμόρφωση δημόσιου χώρου

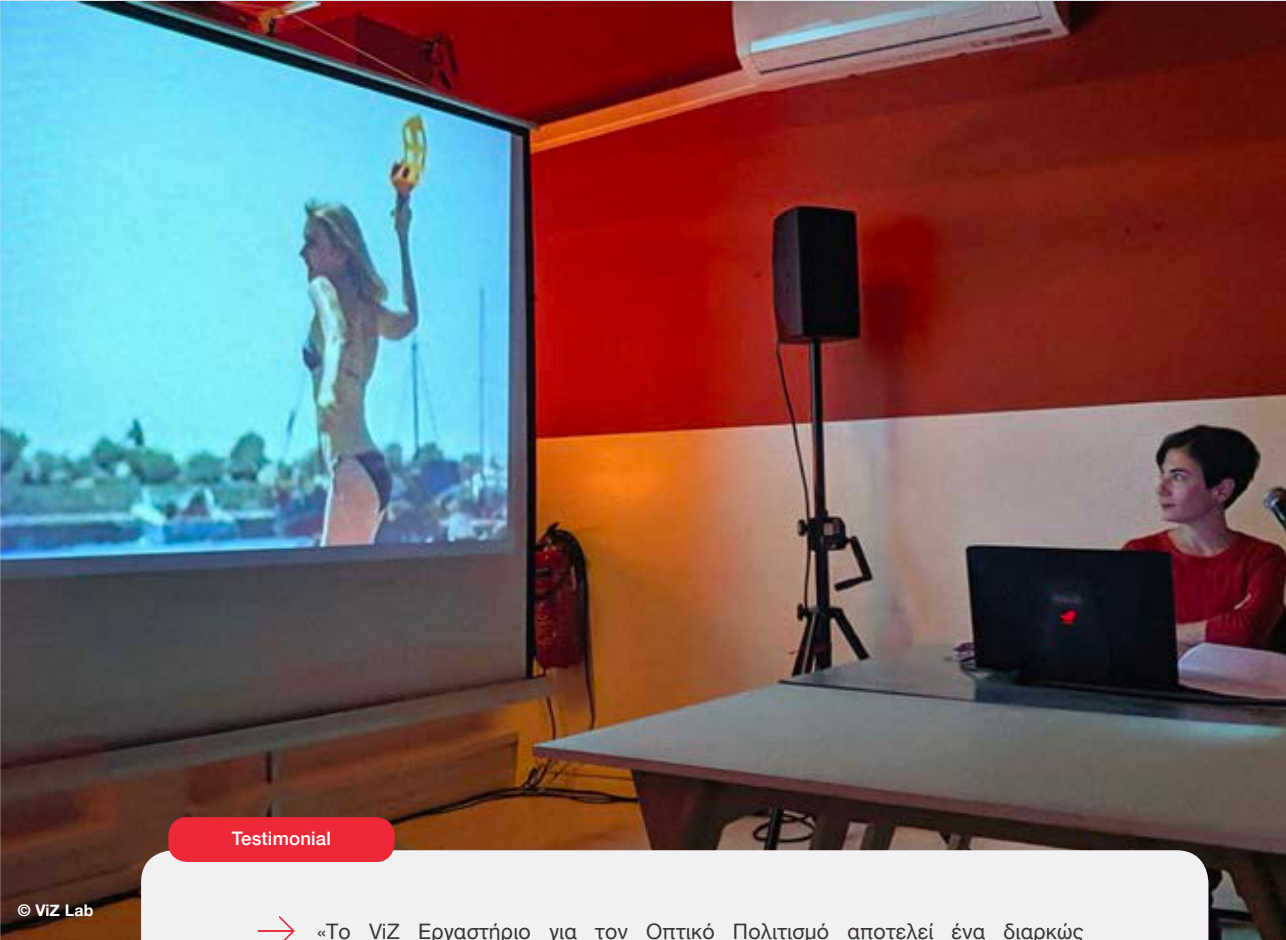

© ViZ Lab

Το **ViZ Εργαστήριο για τον Οπτικό Πολιτισμό** είναι ένας **νέος πολιτιστικός χώρος** και μετατρέπει ένα ιστορικό μπαρ της Πλατείας Θεάτρου, το Bar Guru Bar, σε κόμβο μελέτης των οπτικών φαινομένων του ψηφιακού και μετα-ψηφιακού τοπίου. Το Εργαστήριο έχει ως στόχο την ενίσχυση του διαλόγου μεταξύ της σύγχρονης τέχνης και του κοινού διερευνώντας τον ψηφιακό πολιτισμό στο σύνολό του. Η βασική προτεραιότητα του ViZ είναι να λειτουργήσει ως πλατφόρμα για τη νέα γενιά καλλιτεχνών και την αναδυόμενη αθηναϊκή καλλιτεχνική σκηνή.

Η Πλατεία Θεάτρου αποτελούσε ένα από τα πιο δημοφιλή σημεία του αστικού κέντρου, πριν χάσει τη νυχτερινή αίγλη και την οικονομική δραστηριότητά της, κατά τη διάρκεια των ετών της οικονομικής κρίσης και των επιπτώσεών της στους δημόσιους χώρους. Η πλατεία αυτή, με την πολύπλευρη ιστορία της, έχει προσελκύσει ποικίλες δραστηριότητες και χρήσεις, όλα αυτά τα χρόνια, αποτελώντας μεταξύ άλλων το επίκεντρο της νυχτερινής ζωής με πρωταγωνιστή το περίφημο Bar Guru Bar, από το 1996 έως το 2009.

Testimonial

→ «Το ViZ Εργαστήριο για τον Οπτικό Πολιτισμό αποτελεί ένα διαρκώς εξελισσόμενο θεσμό πειραματισμού με τα ρευστά όρια ανάμεσα στη καλλιτεχνική παραγωγή, τη δημόσια σφαίρα, την εμπειρία της πόλης και την εκπαίδευση της σύγχρονης τέχνης. Ιδρύθηκε ως ένα κόμβος μελέτης των φαινομένων του οπτικού πολιτισμού στη ψηφιακή και μεταψηφιακή συνθήκη, αντλώντας από τους τρόπους που οι νέες γενιές φοιτητών της ΑΣΚΤ βιώνουν τη σχέση τους με το διαδίκτυο, τη ψηφιακή κουλτούρα, τις υπολογιστικές δομές, τις ψηφιακές εφαρμογές και τα μέσα επικοινωνίας και κοινωνικής δικτύωσης.

Η δράση του ViZ αντανακλά το νέο εκπαιδευτικό μοντέλο που πρεσβεύουν τα νεοσύστατα εργαστήρια 11 και 12 της ΑΣΚΤ. Εκκινώντας από μια post-media αντιμετώπιση της καλλιτεχνικής πράξης, η καλλιτεχνική εκπαίδευση ερευνά διαφορετικές θεματικές που προκύπτουν στη δημόσια σφαίρα όπως: οι ψηφιακοί και ενσώματοι εαυτοί, οι έμφυλες επιτελέσεις, οι διεθνείς αναταραχές και οι καταγιστικές κοινωνικές αλλαγές. Οργανώνοντας, από τους πρώτους μήνες λειτουργίας, ένα σύνθετο πρόγραμμα με προσκεκλημένους από την Ελλάδα και όλο τον κόσμο, το ViZ Εργαστήριο για τον Οπτικό Πολιτισμό παρουσιάζει ατομικές εκθέσεις και ομιλίες διεθνών καλλιτεχνών, πειραματικές εκθέσεις φοιτητών προερχόμενων από ένα εύρος εργαστηρίων της ΑΣΚΤ, εξειδικευμένα σεμινάρια και εργαστήρια απευθυνόμενα στους φοιτητές, καλύπτοντας ένα εύρος θεματικών που εκτείνεται από τον καλλιτεχνικό ακτιβισμό μέχρι την μηχανική των ψηφιακών παιχνιδιών. Στην εποχή της πανδημίας, το ViZ υλοποίησε διαδικτυακά σεμινάρια με διεθνείς δημιουργούς όπως οι Rimini Protokoll χτίζοντας νέα κανάλια ψηφιακής επικοινωνίας με το κοινό».

→ ViZ Lab Team

Το 2018, ο δήμος Αθηναίων ξεκίνησε το πρόγραμμα This is Athens-Polis¹⁵ με στόχο την αναβίωση των κλειστών και εγκαταλελειμμένων καταστημάτων στο κέντρο της πόλης, καλώντας τις τοπικές δημιουργικές κοινότητες να υποστηρίξουν την πρωτοβουλία και να προτείνουν παρεμβάσεις και δράσεις. Στο κάλεσμα ανταποκρίθηκαν πολλές δημιουργικές ομάδες, οι οποίες άρχισαν να καταλαμβάνουν τα άδεια καταστήματα, ενώ ο δήμος Αθηναίων παρείχε οικονομική στήριξη στα βασικά λειτουργικά έξοδα.

Το ViZ Εργαστήριο για τον Οπτικό Πολιτισμό ξεκίνησε ως χώρος δημιουργίας των φοιτητών της ΑΣΚΤ και πολιτιστικό εργαστήριο στα μέσα του Οκτωβρίου του 2019. Ο χώρος έχει, ήδη, προσθέσει αξία στην περιοχή προσελκύοντας νέο κοινό και δημιουργώντας έναν καλλιτεχνικό κόμβο σε μια από τις πιο υποβαθμισμένες περιοχές της Αθήνας. Το ViZ, ένα πολλά υποσχόμενο πρόγραμμα διαμόρφωσης δημόσιου χώρου στην Πλατεία Θεάτρου δημιουργεί, ήδη, έναν κόμβο προορισμού, ο οποίος θα βοηθήσει στην αναβίωση της περιοχής.

Το ViZ αποτελεί πρωτοβουλία δύο πρωτοποριακών εργαστηρίων, του 11 και του 12 της Ανώτατης Σχολής Καλών Τεχνών, με την αρχική χρηματοδότηση της ΕΑΤΑ μέσω του Ρ.Ο.Κ.Κ. και του This is Athens-Polis και συνεχίζει τη δράση του με τη στήριξη της ΕΑΤΑ και του Ιδρύματος Ωνάση. Το πρόγραμμα θα συνεχίσει τις δραστηριότητές του μέχρι τον Δεκέμβριο του 2020, οπότε και θα επαναξιολογηθεί η συνέχισή του από όλους τους υποστηρικτές-συνεργάτες.

Παράλληλη Στάση

Ανωτάτη Σχολή
Καλών Τεχνών
Αθήνα

→ City Lab

© City Lab

© City Lab

Την ίδια περίοδο 2018-2020, η μη-κερδοσκοπική οργάνωση City Lab σε συνεργασία με την Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών, τοπικό εταίρο στο R.O.C.K., οργάνωσε μια σειρά από εκδηλώσεις με επίκεντρο την αρχιτεκτονική, τις τέχνες και την πόλη. Με εκπαιδευτικό και ερευνητικό προφίλ, το City Lab αποτελεί μια απόπειρα παραγωγής διαλεκτικής γνώσης βασισμένης σε προϋπάρχοντα κανάλια ή και σε νέα κανάλια επικοινωνίας και συνεργατικής εργασίας πάνω σε διαφορετικές αλλά συνυφασμένες πλευρές της αρχιτεκτονικής ιστορίας, θεωρίας και κριτικής, του αρχιτεκτονικού σχεδίου, της ιστορίας των πόλεων, του αστικού σχεδιασμού και άλλων οπτικών και παραστατικών τεχνών. Η πρωτοβουλία περιλαμβάνει τον σχεδιασμό, τον προγραμματισμό και την πραγματοποίηση εντατικών, πρακτικών, συνεργατικών και συμμετοχικών εργαστηρίων πάνω σε διαφορετικές θεματικές. Ο βασικός στόχος της δράσης είναι να αναβαθμίσει τον τρέχοντα ακαδημαϊκό διάλογο και να συστηματοποιήσει την ανταλλαγή ιδεών μεταξύ των εκπροσώπων διαφορετικού ακαδημαϊκού, επαγγελματικού και καλλιτεχνικού προφίλ πάνω σε ένα ευρύ φάσμα πολύπλευρων φαινομένων, τα οποία επηρεάζουν, διαχρονικά, την εξέλιξη και την ανάπτυξη της σύγχρονης πόλης στην Ελλάδα.

Το City Lab έφερε σε επαφή πάνω από 340 τελειόφοιτους και απόφοιτους διαφορετικών ακαδημαϊκών πεδίων και 120 καθηγητές διαφόρων ειδικοτήτων από διαφορετικά πανεπιστήμια από όλη τη χώρα. Στόχος του City Lab είναι, επί της ουσίας, η διαμόρφωση μιας νέας ερευνητικής και σχεδιαστικής μεθοδολογίας, η οποία συνδυάζει τη θεωρητική και εμπειρική γνώση μέσα από συμπόσια και ερευνητικά εργαστήρια που βασίζονται στον σχεδιασμό.¹⁶

Testimonial

→ «Η Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών, με έδρα την Αθήνα, ακολουθεί μια ιδιαίτερως εξωστρεφή πολιτική επαφών και ανταλλαγών, που εκτείνεται από τις χώρες της Ευρώπης ως την Ιαπωνία. Το έργο R.O.C.K. αποδεικνύεται ιδιαίτερα σημαντικό, με την έμφαση που δίνει στον χαρακτήρα των ευρωπαϊκών ιστορικών κέντρων ως περιοχών αστικού πειραματισμού και στην διερεύνηση τρόπων έτσι ώστε η πολιτιστική κληρονομιά να μετατραπεί σε εργαλείο αναγέννησης, αειφόρου ανάπτυξης και οικονομικής ακμής για την πόλη στο σύνολό της. Σε αυτό το πλαίσιο, η Αθήνα αποτελεί πεδίο πειραματισμού με πολλές ιδιαιτερότητες, καθώς το ιστορικό κέντρο της ακολουθεί πορεία ταχύτατων μεταλλαγών, μεταξύ ιστορικής κληρονομιάς και μοντέρνου αποθέματος, και εν μέσω ισχυρών κοινωνικών και ευρύτερα πολιτισμικών αλλαγών και προκλήσεων οι οποίες εντάθηκαν στην προηγούμενη δεκαετία της οικονομικής κρίσης».

→ **Ανδρέας Γιακουμακάτος**
Καθηγητής Ιστορίας της Αρχιτεκτονικής, Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών, Επιστημονικός Υπεύθυνος R.O.C.K.

→ Engage Skopje – Αναπαραγωγή πλατφόρμας συνΑθηνά

Το Engage Skopje είναι μια **αστική κοινωνική πλατφόρμα** για τις τοπικές κοινότητες, η οποία βοηθάει στην επίλυση προβλημάτων και την αναμόρφωση της πόλης. Η δημιουργία της προέκυψε μετά από μια σειρά διαβουλεύσεων σχετικά με την πλατφόρμα συνΑθηνά και την αξιολόγηση της εφαρμογής της στην πόλη των Σκοπίων και την τοπική κοινότητα. Μια νέα πλατφόρμα, με βάση τις ανάγκες της πόλης και των κατοίκων της, θα εγκαινιαστεί το 2020 και θα αρχίσει να συλλέγει λύσεις από ενεργούς πολίτες, τοπικές ομάδες και κοινότητες των Σκοπίων.

Το **Engage Skopje** αποτελεί μια επιτυχή αναπαραγωγή της πλατφόρμας συνΑθηνά, στο πλαίσιο του R.O.C.K. Η Αθήνα και τα Σκόπια αντάλλαξαν τις εμπειρίες τους με τις τοπικές κοινότητες και μοιράστηκαν την τεχνογνωσία από την πλατφόρμα συνΑθηνά. Η πλατφόρμα παραχώρησε την ανοικτή πρόσβαση (open source) στον κώδικα της ιστοσελίδας της, ώστε η συγκεκριμένη υποδομή να μπορεί να χρησιμοποιηθεί και από άλλες ενδιαφερόμενες πόλεις και οργανισμούς. Η πρωτοβουλία του ανοιχτού κώδικα (open source) από την πλατφόρμα συνΑθηνά διευκολύνει την εφαρμογή της ιδέας σε άλλες σχεδιαστικές πρωτοβουλίες ψηφιακών εργαλείων και ιστοσελίδων και ανοίγει το πεδίο **συνδημιουργίας κοινών τεχνολογικών λύσεων για τους δήμους**.

Μετά από μια σειρά επισκέψεων σε διάφορες γειτονίες των Σκοπίων με στόχο να δούμε την περιοχή και να αναπτύξουμε μια τοπική μεθοδολογία διαβούλευσης, η πόλη των Σκοπίων πήρε την πρωτοβουλία να δημιουργήσει τη δική της κοινοτική πλατφόρμα βασισμένη στην πλατφόρμα συνΑθηνά. Η συνδυαστική στρατηγική έδωσε και στις δύο πόλεις (Αθήνα και Σκόπια) την ευκαιρία να αναλογιστούν τις δυνατότητες και τις προκλήσεις τέτοιων εγχειρημάτων, εξελίσσοντας ακόμα περισσότερο την αρχιτεκτονική της πλατφόρμας, ώστε να ανταποκριθεί στις τρέχουσες τεχνολογικές και αστικές ανάγκες.

ΠΟΤΕ

Ιούνιος 2020 – σήμερα

ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΟΙ ΦΟΡΕΙΣ

Εταιρεία Ανάπτυξης και Τουριστικής Προβολής Αθηνών, συνΑθηνά, δήμος Αθηναίων, δήμος Σκοπίων, Εργαστήριο Σκοπίων SKULL (Skopje Urban Living Lab), Τμήμα Αρχιτεκτονικής Πανεπιστημίου Αγ. Κυρίλου & Μεθοδίου Σκοπίων

ΟΜΑΔΕΣ ΣΤΟΧΟΥ

Τοπικές κοινότητες Σκοπίων, πρωτοβουλίες ενεργών πολιτών, δήμος Σκοπίων, τοπικές κοινότητες R.O.C.K.

ΠΙΛΟΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ

Νέα μοντέλα διοίκησης και συμμετοχικές μεθοδολογίες στην πόλη των Σκοπίων

- «Πλατφόρμες όπως η πλατφόρμα συνΑθηνά επιτρέπουν στους πολίτες να αναλάβουν δράση και να ανακτήσουν τα ηνία της πόλης τους. Αναδεικνύουν ένα διαφορετικό όραμα σχετικά με τον ρόλο της πόλης, θέτοντας στο επίκεντρο, όχι μόνο την ανάπτυξη της υλικοτεχνικής υποδομής της αλλά και την πνευματική δραστηριοποίηση των πολιτών της.

Το R.O.C.K. αποτελεί μια ευρωπαϊκή πρωτοβουλία, η οποία αντικατοπτρίζει αυτή την προσπάθεια και ενθαρρύνει τις πόλεις να πειραματιστούν με τη δημιουργικότητα της καλλιτεχνικής δυναμικής τους και με νέες συνεργασίες. Κατά τη διάρκεια της κρίσης της περασμένης δεκαετίας, η Αθήνα μετατόπισε το μοντέλο της διοίκησής της από τον ρόλο του διαχειριστή των περιουσιακών στοιχείων της στην κινητοποίηση πολλαπλών εμπλεκόμενων φορέων και συμμαχιών, οι οποίοι διασφάλισαν τη συμμετοχή των πολιτών στην ευημερία της πόλης. Ο Πολιτισμός ήταν, κι ακόμα είναι, το κλειδί για την επίτευξη της πολυπόθητης γραφειοκρατικής ευελιξίας στην τοπική αυτοδιοίκηση. Με την προσφορά και την παροχή συμβουλευτικής σε όλους τους φορείς και τους συμμετέχοντες, το έργο R.O.C.K. βοήθησε στην καλλιέργεια μιας αυτοπεποίθησης που κινείται προς τη σωστή κατεύθυνση».

- **Αμαλία Ζέπου**

Αντιδήμαρχος Κοινωνίας των Πολιτών και Καινοτομίας του δήμου Αθηναίων, 2014-2019

- «Η πλατφόρμα Engage Skopje προορίζεται να αποτελέσει την κινητήρια δύναμη για την ενεργή δράση των πολιτών. Στόχος της είναι να κινητοποιήσει άτομα και ομάδες της πόλης ώστε να ανταλλάξουν πληροφορίες για τις δράσεις τους στην καθημερινότητα της πόλης. Από τη μια, οι πολίτες και η τοπική αυτοδιοίκηση θα έχουν μια συνολική εικόνα για το τι συμβαίνει μεταξύ των διαφόρων εμπλεκόμενων φορέων καθημερινά, και από την άλλη η τοπική αυτοδιοίκηση θα μπορεί να προγραμματίσει μελλοντικές δραστηριότητες με βάση τις ανάγκες και τις προσδοκίες των πολιτών. Η εμπειρία της πλατφόρμας συνΑθηνά μάς βοήθησε να συνειδητοποιήσουμε ότι αυτός, ακριβώς, είναι ο συνδετικός κρίκος που λείπει από την ζωή στην πόλη των Σκοπίων, ο κρίκος ο οποίος θα καταφέρει να μετατρέψει τους ανενεργούς στα κοινά πολίτες σε συμμετοχικούς και εμπλεκόμενους».

- **Toni Masevski**

Σύμβουλος Στρατηγικής και Ανάπτυξης Δημάρχου Σκοπίων, Υπεύθυνος Έργου R.O.C.K.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΤΙ ΜΑΘΑΜΕ

Η μεθοδολογία του R.O.C.K., στο σύνολό της, δοκιμασμένη στο πλαίσιο της συνεργασίας των πόλεων σε επίπεδο **Προτύπου-Αναπαραγωγέα** ήταν ιδιαίτερα αποτελεσματική. Ο συνδυασμός διαφορετικών τεχνογνωσιών από διαφορετικά μέλη-εταίρους άνοιξε τον δρόμο προς τη γνώση άλλων πεδίων, την οποία θα καθυστερούσαμε να αποκτήσουμε διαφορετικά. Από αυτή την αμοιβαία και διακρατική **ανταλλαγή** επωφελήθηκαν 32 μέλη-εταίροι. Αντιστοίχως, οι τοπικές επισκέψεις που πραγματοποιήθηκαν σε πολλές χώρες υπογράμμισαν τη σημασία του κάθε ξεχωριστού τοπικού πλαισίου και την ευελιξία των πόλεων να προσαρμόσουν το έργο τους, όταν εφαρμόζουν τις επιτυχημένες πρακτικές άλλων πόλεων. Μέσα από τη διαδικασία της δοκιμαστικής εφαρμογής των ιδεών και των εργαλείων στις πόλεις, καταφέραμε να ελέγξουμε την ανθεκτικότητα των προγραμμάτων και να επιτύχουμε οπτικά και ρεαλιστικά αποτελέσματα. Με αυτόν τον τρόπο, καταφέραμε να έρθουμε σε επαφή με τοπικές κοινότητες και εμπλεκόμενους φορείς και να μοιραστούμε πρακτικές και τεχνογνωσία με στόχο την επίτευξη κοινών προγραμμάτων για την αστική ευημερία. Επιπλέον, το R.O.C.K. μάς έδωσε την ευκαιρία **να αναπτύξουμε δραστηριότητες και συνεργατικά εγχειρήματα** τα οποία, ευελπιστούμε ότι θα αποτελέσουν ζωτικό πυρήνα και έμπνευση για την πόλη στο μέλλον.

Επεκτείνοντας την έννοια της αστικής πολιτιστικής κληρονομιάς και εστιάζοντας στις πολιτιστικές αξίες και το δημιουργικό κεφάλαιο της πόλης, έγινε αντιληπτό σε εμάς αυτό που συχνά αναφέρει ο Charles Landry: ότι μόνο μέσα από την κατανόηση της ιστορίας, του πολιτισμού και του DNA ενός τόπου, μπορεί κανείς να εκτιμήσει τις δυνατότητές του.¹⁷ Και αυτά αποτελούν διαρκώς μεταβαλλόμενες μεταβλητές. Είναι σημαντική η ανοικοδόμηση, επάνω στα θεμέλια προηγούμενων προσπαθειών του δήμου, της **ανάπτυξης συνέχειας και βιωσιμότητας των προγραμμάτων**, με στόχο τη δημιουργία μιας αστικής ταυτότητας με την οποία θα συνδέονται κάτοικοι και επισκέπτες. Οι πολιτιστικές παρεμβάσεις μπορούν να αναδείξουν διαφορετικές δυνατότητες και ευκαιρίες για το αστικό περιβάλλον και να αποτελέσουν ένα πολύτιμο κεφάλαιο για κάθε πόλη. Η χρήση του Πολιτισμού ως το όχημα για την καλλιέργεια της αυτοπεποίθησης και της εμπιστοσύνης των κοινοτήτων είναι ζωτικής σημασίας για την αστική ανάπτυξη. Αυτό μπορεί να πραγματοποιηθεί με τη δημιουργία μεθοδολογιών αξιολόγησης, οι οποίες μπορούν να αποδείξουν ότι ο **Πολιτισμός** και το **δημιουργικό κεφάλαιο** παράγουν **προστιθέμενη αξία** στις πόλεις. Πρέπει να επικεντρωθούμε στον τρόπο με τον οποίο οι πόλεις μπορούν να αποτελέσουν τη δύναμη παραγωγής πολιτισμού και να προάγουν τη δημιουργική οικονομία.¹⁸

Δεδομένου του χρονικού πλαισίου έκδοσης του παρόντος, δεν μπορούμε να προχωρήσουμε σε συμπεράσματα χωρίς να υπογραμμίσουμε ότι κατά τη διάρκεια του κοινωνικού αποκλεισμού λόγω COVID, περισσότερο από ποτέ, ο Πολιτισμός αναγνωρίστηκε ως μια πολύτιμη πηγή δύναμης. Στις τρέχουσες συζητήσεις για τη βέλτιστη ανοικοδόμηση και τις στρατηγικές αποκατάστασης των πόλεων με τον Πολιτισμό στο επίκεντρο, ίσως ήρθε η ώρα να αλλάξουμε σκοπιά και να δούμε τον Πολιτισμό όχι μόνο σε σχέση με το τι χρειάζεται αλλά με το τι μπορεί να προσφέρει.

Επιτεύγματα

- Ενίσχυση τοπικού πολιτιστικού δικτύου μέσω του έργου R.O.C.K.
- Προσέλκυση νέων εμπλεκόμενων φορέων στη δημιουργία συνεργασιών με το δήμο Αθηναίων (π.χ. Μουσείο Μπενάκη, British Council, Πρεσβεία των Η.Π.Α. στην Ελλάδα, ΑΣΚΤ, Ίδρυμα Ωνάση).
- Περίπου 100 επαγγελματίες συμμετείχαν στο Museum World Café, ενισχύοντας την κοινωνική ευαισθητοποίηση για την προσβασιμότητα στον πολιτισμό και τις συμμετοχικές διαδικασίες στον τομέα των δημιουργικών βιομηχανιών.
- 60 συμμετέχοντες βελτίωσαν τις δεξιότητές τους με μια σειρά από εργαστήρια με ελεύθερη πρόσβαση σε συνεργασία με το Ίδρυμα Μποδοσάκη και τα προϋπάρχοντα δίκτυα.
- Πάνω από 5.000 άνθρωποι έχουν επισκεφτεί το ViZ Εργαστήριο για τον Οπτικό Πολιτισμό από τον Οκτώβριο του 2019 μέχρι σήμερα.

Αντίκτυπος

→ Ποιοτικός Αντίκτυπος

Αναφορικά με το **πρόγραμμα διαμόρφωσης δημόσιου χώρου** στην Πλατεία Θεάτρου, όπου βρίσκεται το εργαστήριο ViZ, ο χαρακτήρας της περιοχής έχει αλλάξει ενώ πραγματοποιούνται πολλές εκδηλώσεις που προσελκύουν νέο κοινό. Το αίσθημα ασφάλειας στην περιοχή φαίνεται να έχει βελτιωθεί.

Αναφορικά με τις **πολιτιστικές συνεργασίες**, σημειώθηκαν νέες συνέργειες στην πόλη, οι οποίες διαμορφώθηκαν κατά τη διάρκεια των εργαστηρίων ανάπτυξης δεξιοτήτων και των δραστηριοτήτων του δικτύου R.O.C.K.

→ Ποσοτικός Αντίκτυπος

Πάνω από **10.000 άτομα** ήρθαν σε βιωματική επαφή με μία από τις παραπάνω δραστηριότητες του έργου.

Πάνω από **200.000 άτομα** γνώρισαν ψηφιακά μια από τις παραπάνω πρωτοβουλίες μέσα από τα βασικά επικοινωνιακά κανάλια του δήμου.

Προκλήσεις

- Διατήρηση της συνέχειας των συνεργατικών δράσεων
- Δημιουργία δικτύων μεταξύ διαφορετικών γειτονιών
- Συντονισμός διαφορετικών ενδιαφερόντων εταίρων/μελών
- Αντιμέτωπιση άκαμπτης γραφειοκρατίας
- Συμμόρφωση με τις συστάσεις του ACRS. Μια εξαιρετική ευκαιρία, που αυτή τη στιγμή παραμένει ανεκμετάλλευτη
- Ανταλλαγή κοινών στόχων μεταξύ των πόλεων που συμμετέχουν στο R.O.C.K.
- Επίτευξη συγκεκριμένων συνεργασιών στο πλαίσιο του R.O.C.K.

Συμβουλές

- Γνωρίστε την πόλη σας – Καταγράψτε τους φορείς που θέλετε να συμπεριλάβετε στο εγχείρημά σας
- Δημιουργήστε ισχυρές συνεργασίες που θα επιστρατεύσουν νέο πνευματικό δυναμικό
- Εμπλέκετε πάντα πολίτες και κατοίκους της πόλης
- Μάθετε να ακούτε συναδέλφους και άτομα που είναι επαγγελματικά ενεργά στο πεδίο
- Δημιουργήστε δίκτυα εμπιστοσύνης μεταξύ διαφορετικών εμπλεκόμενων φορέων
- Βρείτε δημιουργικούς τρόπους να ξεπεράσετε γραφειοκρατικά εμπόδια
- Να συμβουλευέστε πάντα σχετικές δημοτικές υπηρεσίες για τις δράσεις σας
- Να είστε έτοιμοι να αλλάξετε την αρχική στρατηγική/μεθοδολογία σας, εάν αυτή αποδειχθεί ανεπιτυχής
- Να είστε ανοικτοί σε κάθε είδους συνεργασία

Σημειώσεις τέλους

1. "Athens, Rising. The city has endured crisis and chaos, and yet is now emerging from the wreckage as one of Europe's most vibrant and significant cultural capitals": <https://www.nytimes.com/2018/06/18/travel/athens-after-the-economic-crisis.html> (Πρόσβαση 2 Φεβρουαρίου 2020).
2. "Athens is the European Capital of Innovation 2018": https://ec.europa.eu/commission/news/athens-european-capital-innovation-2018-2018-nov-06-0_en & This is New Athens Video: https://youtu.be/oVNPvRhR_skg – το βίντεο πραγματοποιήθηκε με την υποστήριξη του έργου R.O.C.K. (Πρόσβαση 10 Απριλίου 2020).
3. *Ibid.*
4. "A profile in bold leadership: Deputy Mayor of Athens Amalia Zepou": <https://www.bloomberg.org/blog/profile-bold-leadership-deputy-mayor-athens-amalia-zepou/> (Πρόσβαση 27 Ιανουαρίου 2020).
5. "Municipal Market of Kypseli: Reinventing the Agora" στο *New Governance Models for Creative, Sustainable and Circular Cities* (2019), Έκδοση έργου R.O.C.K., σελ. 6 – 9: <http://www.eurocities.eu/eurocities/documents/R.O.C.K.-case-studies-showcase-new-governance-models-for-creative-sustainable-and-circular-cities-WSPO-B9YDX4> (Πρόσβαση 27 Ιανουαρίου 2020).
6. *SynAthena Lessons Learned*. Bloomberg Philanthropies and City of Athens, 2018: https://issuu.com/synathina/docs/synathina_lessons_learned_2_spreads (Πρόσβαση 17 Απριλίου 2020).
7. Το *Curing the Limbo* είναι ένα Ευρωπαϊκό πιλοτικό πρόγραμμα του δήμου Αθηναίων και συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης μέσω της πρωτοβουλίας Αστικές Καινοτόμες Δράσεις (UJA): <https://curingthelimbo.gr/en> (Πρόσβαση 17 Απριλίου 2020).
8. *Habitat III Issue Papers, no. 4. Urban Culture and Heritage*, New York, 31 May 2015: <http://habitat3.org/the-conference/programme/all/urban-culture-and-heritage/> (Πρόσβαση 15 Απριλίου 2020).
9. Κατά τη διάρκεια της συγγραφής του παρόντος (Απρίλιος 2020), η πλατφόρμα Engage Skorje βρισκόταν σε μορφή beta.
10. *Στρατηγική Ανθεκτικότητας της Αθήνας* (2017), μια πρωτοβουλία του ιδρύματος Rockefeller στο πλαίσιο του έργου «100 Ανθεκτικές Πόλεις»: <https://www.100resilientcities.org/strategies/athens/> (Πρόσβαση 17 Απριλίου 2020).
11. *Athens City Resilience through Culture Report* (2018), p.3 <https://www.britishcouncil.gr/sites/default/files/athens-city-resilience-through-culture-full-report-april-2018.pdf> (Πρόσβαση 20 Απριλίου 2020).
12. *Ibid.*
13. «Εργαστήρια Ενδυνάμωσης για την Πολιτιστική Κοινότητα της Πόλης»: <https://www.socialdynamo.gr/program/rock/> (Πρόσβαση 20 Απριλίου 2020).
14. ATHSeNSE urban.data.lab: <https://athsense.gr/> (Πρόσβαση 20 Απριλίου 2020).
15. This is Athens-Polis: <https://www.polis2.thisisathens.org/en/> (Πρόσβαση 17 Απριλίου 2020).
16. City Lab: www.citylab.edu.gr (Πρόσβαση 12 Μαΐου 2020).
17. Landry, Charles & Caust, Margie. 2017. *The Creative Bureaucracy & Its Radical Common Sense*. Comedia: London. Landry, Charles. 2008. *The Creative City: A Toolkit for Social Innovators*. Second Edition. Comedia, Earthscan: London – Sterling, VA, UK.
18. OECD & ICOM, *Culture and Local Development: Maximizing the Impact. Guide for local Governments, Communities and Museums*: <http://www.oecd.org/cfe/leed/oecd-icom-guide.htm> (Πρόσβαση 17 Απριλίου 2020).

Προγράμματα και Πρωτοβουλίες του δήμου Αθηναίων

- **συνΑθηνά:** www.synathina.gr
- **Δημοτική Αγορά της Κυψέλης:** www.agorakypselis.gr
- **Ανοιχτά Σχολεία:** www.facebook.com/athensopenschools
- **Athens Culture Net:** www.athensculturenet.com
- **Εργαστήριο ΠΟΙΩ:** www.facebook.com/athensmunicipalmakerspace
- **Athens Digital Lab:** www.athensdigitallab.gr
- **Social Dynamo:** www.socialdynamo.gr
- **This is Athens-Polis:** www.polis2.thisisathens.org
- **This is Athens:** www.thisisathens.org
- **Curing the Limbo:** www.curingthelimbo.gr

Χρήσιμοι Σύνδεσμοι

- **ViZ Εργαστήριο για τον Οπτικό Πολιτισμό:** www.vizlaboratory.org
- **Συν-Μουσείο:** www.thecomuseum.org
- **Μουσείο Μπενάκη:** www.benaki.org
- **British Council:** www.britishcouncil.gr
- **Πρεσβεία των Η.Π.Α. στην Ελλάδα:** www.mosaiko.gr
- **Ίδρυμα Ωνάση:** www.onassis.org
- **Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών:** www.asfa.gr

Ευχαριστίες

Ευάγγελος Βλάχος, Διευθύνων Σύμβουλος, EATA
Αλεξία Παναγιωτοπούλου, Επικεφαλής Στρατηγικού Σχεδιασμού, EATA
Γιώργος Στέφας, Διαχειριστής Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων, EATA

Ελένη Αλεξάκη, Σύμβουλος Πολιτιστικών και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων, Γραφείο Δημοσίων Υποθέσεων, Πρεσβεία Η.Π.Α. στην Αθήνα

Σταύρος Αλιφραγκής, Συντονιστής Συνεδρίων και Εργαστηρίων, City Lab

Οριάντα Αντωναροπούλου, Διαχειρίστρια έργου This is Athens-Polis, 2017-2019

Βασίλης Βλασταράς, Καλλιτέχνης, Καθηγητής ΑΣΚΤ, Συνιδρυτής ViZ

Άντζελα Γαϊτάνη, Διαχειρίστρια Έργων, EATA

Αλέξης Γαληνός, Διευθύνων Σύμβουλος, EATA 2011-2019

Ανδρέας Γιακουμακάτος, Καθηγητής Ιστορίας της Αρχιτεκτονικής, Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών, Επιστημονικός Υπεύθυνος R.O.C.K

Ράνια Ελ Αμπάσου, Διαχειρίστρια Social Dynamo, Ίδρυμα Μποδοσάκη

Άννα Ζαρίφη, Υπεύθυνη Περιεχομένου, EATA 2017-2020

Αμαλία Ζέπου, Αντιδήμαρχος Κοινωνίας Πολιτών και Καινοτομίας του δήμου Αθηναίων, 2014-2019

Βίκυ Κατεχάκη, Διευθύντρια Δημοσίων Σχέσεων, EATA

Γιώργος Κωνσταντινίδης, Δημιουργικός Διευθυντής, EATA

Ματίνα Μάγκου, Διεύθυνση Επικοινωνίας, EATA 2017-2019

Σοφία Μακέδου, Διαχειρίστρια Έργων, EATA

Ντίνα Ντζιώρα, Διαχειρίστρια Καλλιτεχνικών Προγραμμάτων, Παραγωγός

Παναγιώτης Πάγκαλος, Πρόεδρος και Επιστημονικός Διευθυντής, City Lab

Μαρία Παπαϊωάννου, Arts Manager, British Council

Κωστής Σταφυλάκης, Καλλιτεχνικός Διευθυντής, ViZ – Εργαστήριο για τον Οπτικό Πολιτισμό

Δέσποινα Τριβόλη, Διευθύντρια Επικοινωνίας, EATA

Μαρίνα Τρουπή, Διαχειρίστρια Έργων, Στέγη Ιδρύματος Ωνάση

Στέλλα Τσικρικά, Υπεύθυνη Επικοινωνίας, EATA 2018 -2019

Μαρία Φελίδου, Διαχειρίστρια Έργων, ΑΣΚΤ 2017-2020

Δημήτρης Χαρίτος, Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα Επικοινωνίας και ΜΜΕ, Επικεφαλής Τμήματος Ψηφιακών Τεχνών και Κινηματογράφου, Σχολή Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών, Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Jennifer Clarke, Συντονίστρια Προγραμμάτων Ενδυνάμωσης ΜΚΟ, Ίδρυμα Μποδοσάκη

Miruna Draghia, Σχεδιάστρια Αστικών και Περιφερειακών Χώρων, URBASOFIA

Julie Hervé, Ανώτερη Σύμβουλος Πολιτικού Σχεδιασμού, Eurocities

Cécile Houpert, Συντονίστρια Προγραμμάτων Πολιτισμού, Eurocities

Toni Masevski, Σύμβουλος Στρατηγικής και Ανάπτυξης Δημάρχου Σκοπίων, Υπεύθυνος Έργου R.O.C.K

Poka-Yio, Καλλιτέχνης, Αναπληρωτής Καθηγητής, ΑΣΚΤ, Διευθυντής, Μπιενάλε της Αθήνας, Εκτελεστικός Σύμβουλος Οπτικού Πολιτισμού Ιδρύματος Ωνάση, Συνιδρυτής ViZ

Spatial Media Research Group, Research, Art, Design

Και όλους τους **συνεργάτες** που μας στήριξαν κατά τη διάρκεια της υλοποίησης του R.O.C.K.

Ευχαριστούμε τους συνεργάτες μας: Μουσείο Μπενάκη, Πρεσβεία των Η.Π.Α. στην Ελλάδα, British Council, Ίδρυμα Μποδοσάκη – Social Dynamo, CoMuseum, City Lab, ViZ – Εργαστήριο για τον Οπτικό Πολιτισμό, Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών, Ίδρυμα Ωνάση

Το παρόν έργο έχει λάβει συγχρηματοδότηση από το Πρόγραμμα Ορίζοντα 2020 Έρευνα και Καινοτομία της Ευρωπαϊκής Ένωσης σύμφωνα με τη Σύμβαση Επιχορήγησης με αρ. 730280

Την αποκλειστική ευθύνη της παρούσας έκδοσης φέρει το έργο R.O.C.K. και η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν φέρει καμία ευθύνη για οποιαδήποτε χρήση των περιεχομένων σ' αυτήν πληροφοριών.

www.rockproject.eu

